O Maille, Micheal
Eochaidh Mac Ri 'n-Eirinn

UNIVERSITY OF TORONTO
VELUT ARBOR ÆVO

Sgéalta Nua-Déanta.—VI.

Eoċaiḋ Mac Rí 'n-Éirinn

Míċeál Ó Máille

("Diarmaid Donn")

do sgríoḃ.

Ar n-a ċur amaċ
do
Connraḋ na Gaeḋilge,
i mBaile Áṫa Cliaṫ.

1922.

Scilling is raol.

Sgéalta Nua-Ḋéanta.—VI.

Eochaidh

Eoċaiḋ Mac Rí 'n-Éirinn

Miċeál Ó Máille

("Diarmaid Donn")

do sgríoḃ.

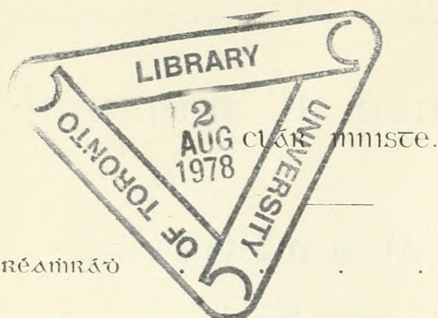
Ar n-a ċur amaċ

do

Ċonnraḋ na Gaeḋilge,

i mBaile Áṫa Cliaṫ.

1922.

Clár Innste.

Eoċaiḋ Mac Rí 'n-Éirinn.

Réaṁráḋ.

IS fad' ó anois nár cuireaḋ síos i ḃfoirm leaḃair cunntas ar ġníoṁarṫaiḃ gaisge na sean-Ġaeḋeal, agus ó ṫárla gur ċuir mé in mo ċeann faisnéis a ṫaḃairt ar eaċtraiḃ Eoċaḋ Mac Ríoġ 'nÉirinn, facṫas dom naċ ḃféadfainn tadaí níḋ b'ḟearr a ḋéanaṁ ná leanaṁaint do ṡompla na sean-sgéalaiḋṫe. Ní raiḃ aon tír ar fud an doṁain a raiḃ sgéalaiḋeaċt ċoṁ mór i réim agus ḃí sí i nÉirinn le linn na Ríġte. Dá mbeaḋ an bealaċ sin sgéalaiḋeaċta ag dul i ḃfeaḃas i leaḃaiḋ a ċéile ó ṡoin anuas, ḃeaḋ sé anois againn mar ḃeaḋ crann mór láidir géagaċ a mbeaḋ snas agus bláṫ agus toraḋ air 'ċuile ṡaṁraḋ a ṫiucfaḋ. Aċt go díreaċ mar ċuirfeaḋ na Gaill ceo draoiḋeaċta agus síor-ġeiṁreaḋ ar an oileán seo, d'ḟan an súġ ina ṡeasaṁ sa gcrann le suim aċair ḃliaḋanta, agus ní raiḃ bláṫ nó toraḋ ag fás air mar ba ċóir. Anois nuair atá an ġrian ag árduġaḋ ins na spéarṫaiḃ, agus ag soillsiuġaḋ amac arís le solas an lae ġil ḃreáġ, dá nDéanaḋ duine an crann a ṫarraingt as na fréaṁraċaiḃ, ⁊ a ċur i n-áit eile, b'ḟéidir gur b'é súġ na Galldaċta a d'ḟásfaḋ suas ṫríd, agus i n-áit toraḋ cuṁarṫa blasta a ṫaḃairt, ḃeaḋ blas searḃ

na Gallḋaċta ar gaċ a ḃfásaḋ air. Ḃí sé réiḋ go leor sgéalaiḋeaċt glan a ḋéanaṁ sa tsean-aimsir. Aċt anois tá oiread leaḃra coigcríġeaċ ag tiġeaċt isteaċ go hÉirinn agus go mbéiḋ siad ag aṫruġaḋ inntinne na ndaoine. Dá ḃríġ sin níl sé ċoṁ réiḋ ag cuid aca an Ġaeḋilg a ṫaḃairt go glan leoḃṫa, ṫar éis í ḃeiṫ foġlumṫa aca.

Maidir leis an gcainnt atá sa sgéal seo—is í cainnt na ndaoine í, mar ċualamar an Ġaeḋilg dá labairt i gcoṁnaiḋe san áit seo. Míle buiḋeaċas le Dia tá sí beo slán go fóill i n-ar measg, agus tá sí i n-ann smaointe an ċroiḋe a ċur i ḃfoirm agus a ċur i gcéill ċoṁ maiṫ le teangaiḋ ar biṫ eile dá ṁéad é an ḃuntáiste a fuair na coiġcríġṫe agus an dream Gallda ṫarainn leis na céadṫaiḃ bliaḋain.

Eoċaiḋ Mac Rí 'n-Éirinn.

CAIBIDIL I.—IMṪEAĊT AS TEAṀAIR.

Céad go leiṫ bliaḋain ṫar éis aimsire ar Slánuiġṫeora 'seaḋ ġlac Caṫaoir Mór flaiṫ ⁊ foirleaṫanas ar Éirinn.

“Ní raiḃ sa doṁan go léir,” ar seisean, “dliġṫe ċoṁ maiṫ ⁊ ḃí ag Féiḋlim, an tÁrd-Rí a ṫáinic roṁam-sa.

“Ní fearr duine dá ráḋ sin ná ṫú féin,” ars an t-Árd-ollaṁ, “mar is tú atá i n-ann na ndliġṫeaḋ sin a ċur i n-éifeaċt. Ní'l faoi'n ngréin ġil indiu rí nó árd-ḟlaiṫ a ḃfuil oiread saiḋḃris ⁊ oll-ṁaoin' aige ⁊ tá agad-sa.”

“Ní'l,” ars an rí.

Is gearr 'na ḋiaiḋ seo go dtáinic sgéala ċuige go raiḃ Conn Céadċaṫaċ Mac Féiḋlim a' tiġeaċt dá ionnsuiġe ⁊ sluaġ mór millteaċ i n-éinfeaċt leis, ag iarraiḋ an ríoġaċt a ḃaint de.

Ċruinniġ sé ċuige sluaiġṫe na Teaṁraċ; ⁊ fríṫeaḋ 'ċ uile rud faoi réir le haġaiḋ na troda lá ar n-a ṁáireaċ. Ċuaiḋ Caṫaoir ċun suaiṁnis dó féin, ⁊ ṫuit sé i n-a ċodlaḋ.

Timċeall uaire an ṁeáḋon-oiḋċe ḃíoḋg sé as a ċodlaḋ ⁊ ċuir sé glaoḋ árd as.

“Céard sin?” ars na daoine a ḃí dá ċoiṁeád.

"Ó," ar an rí, "abair leis an árd-ollaṁ ⁊ mo ḋeiċneabar mac a ṫigeaċt i láṫair go beó." Ṫáinic-eadar ċuige.

"Aisling a ċonnaic mé," ar seisean, "béiḋ soluis na gréine ag deallraḋ ar mo ċorp amáireaċ i measg na marḃ. Aċt troidfiḋ mé, mar ba dual aiṫreaċa ḋam, ag ceann mo ṡluaiġ."

"Glac suaiṁneas, ⁊ ná cuir suim innti," ar an t-ollaṁ.

"Fan tusa liom," ar an rí, "⁊ imṫiġeaḋ an ċuid eile. Céad slán liḃ, a ċlann ḋílis."

D'imṫiġ a ḋeiċneabar mac uaiḋ annsin, ⁊ d'fan an t-árd-ollaṁ i n-éinfeaċt leis.

"Déanfaiḋ mé m' uġaċta anois," ar an rí, "agus roinnfiḋ mé mo ċuid saiḋḃris ar mo ċlainn. Sgríoḃ síos an rud a déarfas mé leat."

"Déanfad," ar an t-ollaṁ.

"D'orduiġ an rí roinnt áirite dá saiḋḃreas mór ḋo 'ċ aonḋuine dá ċlainn, ag tosaiġ leis an mac ba sine, go dtáinic sé go dtí an t-oċtṁaḋ mac. D'fan sé i n-a ṫost annsin.

"Céard a ṫiuḃarfas tú ḋo Eoċaiḋ?" ar an t-ollaṁ.

"Cia 'n ċaḃair ḋam tadaí a ṫaḃairt dó, mar naċ ḃfuil sé ḋe raṫ air tadaí a ċongḃáil?"

"Tuige sin?" ar an t-ollaṁ.

"'Ċ uile ċuige," ar an rí. "Ḃí maoin ⁊ dúiṫċe ċeana aige, aċt sgar sé leoḃta. Ṫug sé gealladh, ⁊ é ag caint ṫríd n-a ċodlaḋ, go dtiuḃarfaḋ sé a

ḋúiṫċe uaiḋ, ⁊ níor ṁaiṫ leis an geallaḋ do ḃriseaḋ. Baistim-se Tréiṫ-ḟear fearda air."

"Ní cóir duit é ḟágáil folaṁ," ars an t-ollaṁ.

"Ḃéarfaiḋ mé mo ḃeannaċt dó," ar seisean, "⁊ ní ḃéarfaiḋ mé dó aċt sin."

"Go n-éiriġiḋ do ḃeannaċt leis," ars an t-ollaṁ, ⁊ sgríoḃ sé an ċuid eile do'n uġaċta.

Lá ar n-a ṁáireaċ, cuireaḋ suas gáir ċaṫa, agus d'ionnsuiġ na sluaiġte a ċéile. B'ḟíor do'n aisling. Marḃuiġeaḋ Caṫaoir Mór, ⁊ ḃí seilḃ na Teaṁraċ ag Conn.

Tráṫnóna an lá céadna casaḋ an t-árd-ollaṁ ⁊ Eoċaiḋ Tréiṫ-ḟear ar a ċéile.

"Ní'l ceó maiṫeasa duit fanaċt annso," ars an t-ollaṁ. "Níor ḟág t'aṫair tadaí agad aċt a ḃeannaċt. Ḃéarfaiḋ mise coṁairle duit: Glac tusa leis sin. Ní'l saiḋḃreas ar biṫ ag mac ċoṁ maiṫ le beannaċt deaġ-aṫar."

"Cia raċaiḋ mé," arsa Eoċaiḋ, "nó cia 'n áit is fearr dam a dul?"

"A ḃfeiceann tú an áit a ḃfuil an ġrian ag dul faoi?" ar seisean.

"Feicim," arsa Eoċaiḋ.

"Tabair tusa t'aġaiḋ annsin," ars an t-ollaṁ, "⁊ ná coṁnuiġ go 'deó go ḃfeiciḋ tú aṁarc níos áilne ná an ġrian."

D'imṫiġ Eoċaiḋ go brónaċ dóláraċ annsin ⁊ níor ṫug leis aċt a ċláirseaċ ⁊ a ċlaiḋeaṁ, ⁊ beirt ógláċ de ċoṁluadar leis. D'imṫiġeadar leoḃta, ⁊ níor

stadadar ⁊ níor ṁór-ċoṁnuiġeadar go dtáinic siad go himioll Loċa 'cOirb.[1]

"Ní bréag ar biṫ Tréiṫ-ḟear a ṫabairt orm-sa," arsa Eoċaiḋ, "mar tá mé tuirseaċ traoċta, ⁊ ní'l deór fágṫa ionnam."

"Is ar éigin atámuid-ne i n-ann coisiḋeaċt a ċongbáil leat," ars an ḃeirt eile, "⁊ feileann sgíṫ ḋúinn ar fad."

Ní ballaċ a ḃíodar i n-a suiḋe síos nuair a ṫuit an ḃeirt óglaċ i n-a gcodlaḋ aċt d'ḟan Eoċaiḋ i n-a ḋúiseaċt.

Níor ḃfada ḋó mar sin, nuair a ċualaiḋ sé an ceól breáġ aoiḃinn ag neartuġaḋ ċuige, ⁊ go ḃfaca sé an ṁaiġdean ṁná ba deise dar siuḃail féar nó talaṁ ariaṁ, ⁊ ḋáréag ban-ċoṁḋeaċta[2] i n-éinfeaċt léiṫe.

Níor ḟan codlaḋ nó tuirse air annsin, ⁊ ṫáinic áṫas ⁊ misneaċ an doṁain i n-a ċroiḋe, gur imṫiġeadar ṫairis, gur laġduiġ an ceól.

D'ḟan sé i n-a ṡuiḋe, ṫosuiġ sé ag seinnm ar an gcláirsiġ, gur ḋuḃairt sé an laoi :—

Ar ḟágáil Ṫeaṁraċ ḋaṁ-sa
  Go huaigneaċ is go cráiḋte,
D'ḟágfainn í gan ċuṁa
  Naoi n-uaire ar do sgáṫ-sa ;
Tú an spéir-ḃean is áilne ná an ġrian ar an spéir.
An bláṫ is gile cuṁra,
  Is tú a rug an báir air ;
Na fáinní in do ḋuḃ-ċúl
  I n-a ndualaiḃ le fánaiḋ ;
Tú an péarla is breáġṫa sa saoġal so go léir.

---

[1] .i. Loċ ṁic Oirb. Mac Oirb=Oirb-sen.
[2] Ḋáréag [dó, dá + fear + déag] ban-ċ. = 12 companions.

Níor ṫúisge ḃí an ċeaṫraṁa sin críoċnuiġṫe aige, ná ċualaiḋ sé an gáire ceólṁar taoḃ ṫiar ḋe.

D'éiriġ sé ḋe ṗreiḃ, ⁊ cia ḋ'ḟeicfeaḋ sé ann aċt an ṁaiġdean óg ⁊ a ḋáréag ban-ċoiṁdeaċta léiṫe. Ní túisge a ḋearcadar ar a ċéile ná ṫug an ḃeirt aca grá ḋá ċéile ar an bpointe boise.[1]

“Is binn an t-aḃrán atá agaḋ,” ar sise, “cia'r imṫiġ do ċéile uait, go ḃfuil tú ḋá héagcaoineaḋ?”

“Bean nó céile ní raiḃ agam riaṁ,” ar seisean, “⁊ ní ḃéiḋ go deó, aċt an ḃean aoiḃinn álainn atá os mo ċoṁair. Is cuma dorċa nó geal, oiḋċe nó lá, ḟad is ḃéas mé ag dearcaḋ ort, mar is tú mo ġrian, mo ṡolus ⁊ mo réaltan.”

“Ó seaḋ, seaḋ, go dearḃṫa,” ar sise.

“Ní ċreidfiḋ tú mé!” ar seisean, “aċt ní ḃfuair mé sgít[2] nó suaiṁneas le trí oiḋċe ⁊ trí lá, gur ṡuiḋ mé síos trom tuirseaċ annso ar ball, go ḃfaca mé ṫú ag dul ṫarm, ⁊ níor ḟan brón nó tuirse orm níos mó, ⁊ ní ḃéiḋ coiḋċe, má ḃíonn tusa liom. Is cuma liom fuaċt an ġeiṁriḋ, teas an tsaṁraiḋ, gaoṫ nó báisteaċ, sioc nó sneaċta, mar is tusa mo ġrian ⁊ mo ḋídean.”

“Naċ milis a laḃruiġeas[3] na fir,” ar sise, “aċt faraor! naċ meallṫaċ a ḃíos siad go minic?”

“Ní'l sé sa mbiṫ bán,” ar seisean, “an té a ḋ'ḟéadfaḋ a ḃeiṫ meallṫaċ leat-sa, a ríoġan.”

---

[1] Ar an bpointe boise .i. an pointe ama, nó aimsire; ḃí ar bois, nó ar láiṁ, nó i láṫair. Tá gaol ag pointe le point, is dóiġ.

[2] Is rest annso é.

[3] Laḃras, laḃrann.

“Is miṫid dam-sa beiṫ ag imṫeaċt,” ar sise, “tá an deireannas ann, ⁊ tá an drúċt ag tuitim. Tá súil agam go ḃfeicfiḋ mé arís ṫú go gairid. Slán ⁊ beannaċt leat.”

Ṡín sí a láṁ ṁín ġeal ċuige, ⁊ d'imṫiġ sí. Giḋ go raiḃ dorċadas na hoiḋċe ag tuitim, ḃí oiread léarguis aige ⁊ go ḃfaca sé loinnir [1] i n-a súiliḃ, do líon a ċroiḋe le bróḋ ⁊ le háṫas.

Luiġ sé síos i n-aice leis an mbeirt óglaċ, ⁊ is gearr gur ṫuit codlaḋ suḃaċ sáiṁ air. D'ḟan mar sin go dtí lá ar n-a ṁáireaċ.

Ag éirġe an lae, ḃí leiṫ-ċéad marcaċ ag dul an bealaċ, eaċraiḋ ⁊ carbaid leóḃṫa ⁊ taoiseaċ ag marcuiġeaċt agá n-a gceann.

Ḋearc an taoiseaċ siar ṫairis.

“Cia 'n ṁoill sin oraiḃ?” ar seisean.

“Tá,” ar siad-san, “triúr fear sínte annso i n-a gcodlaḋ.”

“Cia 'n tsaṁail ḋe ḟearaiḃ iad?” ar seisean.

“Tá,” ar siad-san, “ríoġ-ġaisgiḋeaċ i n-a ċuid airm ⁊ éideaḋ, ⁊ beirt óglaċ leis.”

Dúisiġ an ríoġ-ġaisgiḋeaċ,” ar seisean, “⁊ abair leis tiġeaċt linn go hAlbain, ḋe ċongnaṁ dár muintir, ag troid i n-aġaiḋ na Rómánaċ,”

“Tá se i n-a ṫoirċim [2] suain,” ar siad-san, “⁊ ní ṫig linn a ḋúiseaċt.”

“Tóigiḋ go deas iad,” ars an ceannṗuirt, “⁊ cuiriḋ i gceann ḋe na carbaid iad, ⁊ tugaiḋ liḃ ar an mbealaċ

[1] Loinnir = radiance.
[2] A “heap,” or “trance,” describing the state of the sleeper.

sin iad. Má's ríoġ-ġaisgiḋeaċ Éireannaċ eisean, ní ḃéiḋ obaḋ [1] ar biṫ aige do ḋul linn, ⁊ b'ḟéidir gur géar a ḃeaḋ a ċongnaṁ a' teasḋáil," Rinne siad aṁlaiḋ, ⁊ d'imṫiġeadar leóṫa.

Ní haiṫristear sgéala orra, nó go dtáiniceadar ċoṁ fada le Béal-Áṫa-Luain, ⁊ ċuireadar fúṫa ċois coille annsin.

Nuair a ḃí na laoċraiḋe ar fad i n-a gcodlaḋ, cé is muite [2] do luċt coiméadta na gcapall ⁊ an ġárda, sin é an t-am ar ṁúsgail Eoċaiḋ ⁊ an ḃeirt ógláċ.

"Cia 'n t-áḋḃar a ṫáinic ann le go ḃfuilmuid annso?" ar seisean.

"Ní'l ḟios sin againn," ar siad-san.

Ṫáinic fear fíor-eolaċ de'n ġárda ġlic ġusṁair ċuca, ⁊ labair sé:

"Ríoġ-ġaisgiḋeaċ Éireannaċ tusa?" ar seisean.

"Seaḋ," arsa Eoċaiḋ.

"Támuid ag éiliuġaḋ do ċonganta," ar seisean, "ag troid i n-aġaiḋ na Rómánaċ de ċongnaṁ dár muintir i nAlbain. Fuaireamar in do ċodlaḋ tú ⁊ níor ṁaiṫ linn tú ḋúiseaċt."

"Cia hí an óigḃean atá i n-a coṁnuiḋe sa ḃpáirc sin?" arsa Eoċaiḋ. "Ċonnaic mé tráṫnóna aréir í aċt ní raiḃ de spás nó de ionḃa [3] agam fiafraiġe di cia hí."

Smaoiniġ an fear gárda, "Má imṫiġeann sé," ar sé leis féin, "béiḋ milleán orm-sa, ⁊ má ṫogrui-

---

[1] Eiteaċ, diúltaḋ.
[2] Cé is ÷ mó + de = cé smoite = except.
[3] Leisure time; ionḃaiḋ, of the older literature.

eann sé imṫeaċt, ní mise atá i n-ann a ċongḃáil'." Duḃairt sé annsin ós árd :

"Ní feasaċ mé óigḃean ar biṫ a ḃeiṫ ann ; atá sé i gceirt go mbíoḋ síḋe-ḃean ó'n mbruiġin dá feiceáil le deireannas na hoiḋċe ann, ag daoiniḃ a ḃíoḋ tuirseaċ, corṫa, ḋe ḃárr aistir ḟada."

"Ḟad mo ċoise ní raċaiḋ mé liḃ níos fuide, go ḃfáġaiḋ mé amaċ i gceart cia hí. Is cuma liom síḋe-ḃean nó bean ṡaoġalta, aċt caiṫfiḋ mé í ḟeiceáil."

"Is mór atá do ċongnaṁ ag teasdáil uainn," ars an fear gárda, "agus ní'l ríoġ-ġaisgiḋeaċ i nÉirinn a ḋiúltóċaḋ a ḋul linn, ag troid ar son ar muintire féin. Má imṫiġeann tú ar gcúl, raċaiḋ sgéala ar fud an dá oileán gur meaṫtaċt a ġlac tú ; agus má ḟanann tusa i gcoṁluadar ban ar ócáid de'n tsaṁail seo, is ríoġ-ḃeag an t-ómós a ḃéas ag an óg-ṁnaoi ort, nuair a raċas tú ar t'ais ċuici. Ṫug t'aṫair féin Tréiṫ-ḟear ort, ⁊ seo í an ócáid a ċruṫóċas má ṫug sé as t'ainm tú."

"Ní mar ġeall ar ṁeaṫtaċt nó ar ḋonas a ṫug m'aṫair an t-ainm sin orm-sa, aċt mar ġeall ar ġeanaṁlaċt ⁊ ar ġéar-ċneasdaċt. Ní raiḃ sé ariaṁ le ráḋ go ndeaċaiḋ mise ar gcúl i n-aimsir ṫagarṫa ná teangṁála, nó naċ raiḃ croiḋe leoṁain in mo ċliaḃ i n-aimsir ċosgarṫa na fola—a' cosaint mo ṁuintire féin ; ⁊ raċaiḋ mé liḃ, giḋ gur b'é mo ḃás a ṫiucfaḋ as."

CAIBIDIL II.—AN COGAḊ I n-ALBAIN.

An ṁaidin céadna dár tugaḋ ar siuḃal Eoċaiḋ mac rí 'nÉirinn, d'éiriġ an óigbean, ⁊ ṫáinic na mná coiṁdeaċta ċuici. 'Sé an t-ainm a ḃí uirri Eiṫne Áluinn inġean Rí Ċonnaċta.

"Cia hé an fear úd a casaḋ dúinn tráṫnóna indé?" ar sise.

"Ní maiṫ atá a ḟios sin againn," ar siad-san, "aċt do réir mar ṫugamar faoi deara, ó'n laoi a ċum sé duit."

"Seaḋ, gur as Teaṁair a ṫáinic sé?" ar sise.

"Go cinnte," ar siad-san, "⁊ b'ḟurusd' aiṫne ó n-a ḋeilḃ ⁊ déanaṁ, a ṁéin ⁊ a ṁóruaisleaċt, gur mac rí ⁊ árd-ḟlaiṫ a ḃí ann."

"Céard a ċas an bealaċ so é?" ar sise, "nó cia ndeaċaiḋ sé aréir?"

"Ní'l ḟios sin againn," ar siad-san.

"Raċaiḋ mé go dtí an áit ċéadna indiu," ar sise, "⁊ b'ḟéidir go bḟuiġinn sgéala faoi."

Ċuadar go dtí an áit. Ní raiḃ duine ar biṫ ann rómpa, i n-aṁarc nó i n-éisteaċt, aċt ṫugadar faoi deara go raiḃ an talaṁ ⁊ an féar buailte, ⁊ lorg capall ⁊ lorg carbad, gaċa taoḃ de'n áit.

"Is cosaṁail," arsa Eiṫne, "go dtáinic a ṡluaġ i n-a ḋiaiḋ, a ráiḋte is go bḟuil an talaṁ ⁊ an féar buailte mar so."

"Sin é is cosaṁail," ar siad-san.

Is gearr go bḟacadar ċuca óglaċ dá muinntir féin ar a dtugaidís Giolla Gurṁar an tSléiḃe.

"Sgéala ḋúinn, a óglaiġ," ar sise, "a ḃfuil ḟios agad cia a ċuaiḋ le goirid an bealaċ so?"

"Tá," ar seisean, "Cataċ Crógantà ó Ṡliaḃ Luaċra, a ḃí ag cruinniuġaḋ na ngaisgiḋeaċ le dul ċun troda leis na Rómánaċaiḃ i nAlbain. Fuair sé ríoġ-ġaisgiḋeaċ ⁊ beirt óglaċ sínte i n-a gcodlaḋ annso, ⁊ ṫug sé leis iad."

"Cia hé an ríoġ-ġaisgiḋeaċ a fuaireadar?" ar sise.

"Níor fríṫeaḋ amaċ cia hé," ar seisean, "ḃí an triúr aca i n-a dtoirċim suain, ⁊ ní ṫiocfaḋ leoḃta ceaċtar aca a ḋúiseaċt. B'éigin dóḃta iad a ċur isteaċ i gceann de na carḃaid, ⁊ a dtaḃairt leoḃta mar sin."

"A Rí dá ḃfóġnaim!" ar sise, "naċ mór an feall!" Ṫáinic na deóra i n-a súiliḃ annsin, ⁊ níor ḟéad sí laḃairt go ceann tamaill, le méid a cuṁa.

"An gcluin tú, a óglaiġ?" ar sí faoi ḋeireaḋ.

"Céard sin, a ríoġan?" ar seisean.

"Téiriġ," ar sise, "⁊ fáġ óglaċ eile, ⁊ tugaiḋ liḃ an dá eaċ is fearr dá ḃfuil ag m' aṫair, ⁊ bíġiḋ leoḃta annso ar a' bpointe."

Ṫáiniceadar ċuici, ⁊ an dá eaċ aca.

"Imṫigiḋ liḃ go beó i ndiaiḋ an tslóiġ, agus," ar sí le Giolla Gusṁar an tSléiḃe, "taḃair tusa an bráiġsiléad so do'n Árd-ḟlaiṫ le sgéala uaim-se, ⁊ fan tú féin i n-éinḟeaċt leis, nó go mbíḋ an cogaḋ réiḋ le sgéal a taḃairt ċugam-sa, má éiriġeann tadaí dó. Com luaṫ ⁊ casfar liḃ é, cuir an t-óglaċ eile

ar ais ċugam-sa le sgéal ; aċt, ar a bḟaca siḃ ariaṁ, na hinnsigiḋ do aondune, cia a ċuir i dteaċtaireaċt siḃ."

D'imṫiġeadar annsin, ⁊ níor ṫarraingeadar srian ariaṁ go dtáiniceadar suas leis an sluaġ, ag Sruṫ na Maoile Mairḃe.

Ḃí Eoċaiḋ Mac Rí 'nÉirinn ⁊ Caṫaċ Cróganta ag siuḃal araon [1] ar an mbán rómpa. Nuair a ċonnaiceadar an ḃeirt ṁarcaċ ⁊ cuḃar le béal na n-eaċ, "Cia a ċuir i dteaċtaireaċt siḃ?" arsa Caṫaċ.

"Níor ċuir duine ar biṫ," ar siad-san.

"Cia'n ċruaḋóg sin oraiḃ mar sin?" arsa Eoċaiḋ.

"Ní'l tadaí," ar siad-san, "aċt baḋ ṁaiṫ linn sgéalta cogaiḋ a ḃeiṫ againn dár muinntir féin."

D'imṫiġeadar annsin i measg na n-ógláċ eile, ⁊ is gearr go ḃfuair Giolla Gurṁar an tSléiḃe deis le dul ċun cainte go cúlráideaċ le Eoċaiḋ, gur innis sé dó 'ċ uile rud dár duḃraḋ leis, ⁊ gur ṫug sé an bráiġsiléad dó. Ḃí an-áṫas, ⁊ luṫġáir an doṁain ar Eoċaiḋ annsin, gur ċuir sé fáil óir le sgéala ar ais ag Eiṫne, a' ráḋ gur beag an ṁoill a ḃeaḋ air féin, go dteagaḋ sé ar ais ċuici.

Ḃí an caḃlaċ faoi réir 'sa gcuan, ⁊ na luingis ar snáṁ. Ċuaiḋ na gaisgiḋiġ isteaċ ionnta, gur ġluaiseadar tar ġlas-ṁuir, go ṁéiḋreaċ mór-ṁuiniġneaċ, anonn go hAlbain. Ní ḋearnadar stad nó coṁnuiḋe go ndeaċadar ċoṁ fada le cúirt Rí Alban.

---

[1] Pron. airéan.

"Beaḋ fáilte ċóir ċaptanaċ," arsa Rí Alban, "⁊ míle fáilte agam róṁaiḃ, mura dteagaḋ siḃ aċt ar cuairt, aċt tá dá oiread eile fáilte ag dul daoiḃ, ó ṫárla gur a' ḟóiriġin orm in mo ċruaḋ-ċás a ṫáinic siḃ."

"Ní luġa ná sin an ḟáilte a ḃeas againne roiṁ na Róṁánaċaiḃ," ar siad-san, "am ar biṫ is mian leoḃṫa a ṫeaċt ċugainn."

Ċaiteadar an oiḋċe sin go haoiḃinn ⁊ go siamsaṁail le ċéile, gur éiriġ Eoċaiḋ suas i n-a measg, ⁊ gur laḃair sé:

"Cia hiad so atá a' déanaṁ aois-ḋíoġḃáil do'n 'ileán fré ċéile? Tá sé i gceist go ḃfuil ceannas aca anois ar ríoġaċtaiḃ an doṁain—ceapann siad naċ ḃfuil dream daoine ar biṫ i n-ann iad a ṫeang-ṁáil—baḋ ċeart go mbeaḋ eólas ní b'ḟearr aca ar Ċlannaiḃ Gaeḋeal. Is cosaṁail go ḃfuil Gealta, aṫair mór m'aṫar-sa imṫiġṫe as a meaḃair. Má's mar sin é, is dona an ċuiṁne atá aca. Aċt béiḋ cuiṁne go deó ar Ġealta, ⁊ ar na fíor-laoċraiḋe Éireannaċ a ḃí leis—béiḋ a gclú ⁊ a gcáil dá n-aiṫris go lá luain an ḃráṫaiċ—gur b'iad aṁáin a ḃí i n-ann riṫ ⁊ ruaig a ċur orṫa so, nuair a b'éigin do 'ċ uile ríoġaċt eile géilleaḋ dóiḃ."

"Mo ġráḋ tú, a ṁic rí;" arsa Rí Alban. "Nár ṫigiḋ lagar ort. Tá dá oiread misniġ agam ó ṫáinic tú ċugainn. Béarfaiḋ mé duit ceannas ar mo ṡlóiġtiḃ féin."

"Ní éileoċaiḋ mé sin ort," arsa Eoċaiḋ. "Mura

ḃfuil fíor-laoċra Éireann i n-ann sgíṫ ṫabairt ḋo do ċuid fear, ḃeaḋ sé ċoṁ maiṫ aca fanaċt sa mbaile. Cia méid gaisgiḋeaċ a ṫug tú leat, a Ċataiġ?"

"Gaisgiḋeaċ ⁊ trí fiċid," arsa Cataċ. "Is fear coṁlainn céad gaċ duine aca."

"Tá gaisgiḋeaċ le cois agad," arsa Eoċaiḋ, "aċt is fusa go mór na Róṁánaiġ a ṫroid, ná laoċ as Éirinn ḟáġail, a ċuireas suas do'n ċoṁrac."

"Ní bréag!" ar siad-san.

"Tá roinnt eólais agam-sa," arsa Eoċaiḋ, "ar an mbealaċ is gnáṫaċ le slóiġte na Róiṁe troid a ḋéanaṁ. Caiṫeann siad, i dtosaċ, gaoiṫe gaiṁṫeaċa, ċoṁ dlúṫ le ciṫ sneaċta, le cur i n-a seasaṁ i n-ar sgiaṫaiḃ. Tugamuid ruaṫar fúṫa, ⁊ ní'l stróḃ ar biṫ orainn-ne, atá oilte i gcleasaiḃ lúṫa na nGaeḋeal, cromaḋ go talaṁ, ⁊ na gaoiṫe gaiṁṫeaċa a sgaoileaḋ ṫarainn."

Moladar ar fad an ċoṁairle sin, ⁊ ḃíodar faoi réir le haġaiḋ na troda lá ar n-a ṁáireaċ.

Ḃí sluaġ mór millteaċ ag na Róṁánaċaiḃ i n-a n-aġaiḋ, ⁊ iad ina seasaṁ go dlúṫ daingean i n-éan líne aṁáin.

"Ní'l rud ar biṫ is mó is cosaṁail leis iad ná uillṗéist mór ḟada, sínte ar an talaṁ," arsa Cataċ.

"Téiġeaḋ duine againne," arsa Eoċaiḋ, "leis an gceann a ḃaint do'n uillṗéist ḟada sin, ⁊ baineaḋ an duine eile againn an t-earball di."

"Seaḋ," ar seisean, "⁊ téiġeaḋ na laoċra eile agá n-a lár le n-a sgoilteaḋ ó ċéile."

Rinneadar aṁlaiḋ, ⁊ ṫugadar ruaṫar forránaċ sanntaċ faoi na Rómánaċaiḃ, gur ḃriseadar ⁊ gur réabadar an sluaġ mór fré ċéile, ⁊ duine ar biṫ a ṫáinic rómpa i n-a mbuillíḃ, ní raiḃ an dara buille a' teasdáil uaiḋ.

'Sé an ceann de'n tslóġ a d'ionnsuiġ Eoċaiḋ an ċéad ċuid a ṫosuiġ a' teiṫeaṁ, ⁊ lean sé iad i ḃfad, d'á dtreascairt, go ndeaċaiḋ sé as aṁarc na muinntire eile. Lean Caṫaċ ⁊ na laoċra eile an ċuid eile do'n tslóġ, nó gur ṡíleadar naċ raiḃ duine ar biṫ níos mó le leanaṁaint. D'ḟilleadar ar ais annsin go lúṫġáireaċ ag Rí Alban.

Ṫárlaiḋ go raiḃ trí ṁíle fear do na Rómánaċaiḃ i suiḋeaċán i dtom coille, ⁊ nuair naċ ḃfacadar duine ar biṫ le Eoċaiḋ, aċt é féin, ċruinniġeadar ṫart air.

An ṁuintir a ḃí ar a aġaiḋ amaċ, ḃí sé d'á leagan, ⁊ ní raiḃ an ṁuintir taoḃ ṫiar de i n-ann a ṫiġeaċt suas leis. Ḋéanfaḋ sé a ḃealaċ amaċ asta meireaċ gur briseaḋ a ċlaiḋeaṁ. Nuair a ċonnaiceadar sin ḋruideadar isteaċ air, le n-a ṁarḃaḋ ar áit na mbonn.

"Fóill, fóill!" ars an taoiseaċ a ḃí os a gcionn, "gaḃaiḋ de láiṁ é—ní'l i ndán dó sin bás ḟáġail, go gclaoiḋtear é le beiṫiḋiġ éigcéill' na ḃfásaċ. Is iomḋa lá siamsa a bainfear fós as i bpríoṁ-ċaṫair na Róiṁe, ⁊ beiṫiḋiġ ḟiaḋána d'á stiallaḋ."

Ġaḃadar annsin de láiṁ é, giḋ gur b'iomḋa duine aca a d'ḟág sé ar lár le bun a ċlaiḋiṁ.

CAIḂIDIL III.—AR ṪÓIR EÓĊAḊ.

IS geárr go dtug na laoċraiḋe faoi deara [1] naċ raiḃ Eoċaiḋ Mac Rí 'nÉirinn i n-a measg.

"Cá ḃfuil Mac Caṫaoir?" arsa duine aca.

"Is gearr go ḃfeiciḋ siḃ é," arsa Caṫaċ, "ba dual [2] aiṫreaċa dó sin a ḃeiṫ ċun tosaiġ [3] a' ruagaḋ na náṁad, ⁊ ar deireaḋ a' filleaḋ ar ais; aċt is gearr go ḃfeiciḋ siḃ anois é."

Níor ḃfada go ḃfacadar ċuca Giolla Gurṁar an tSléiḃe, ⁊ é a' riṫ ar a ḋíċeall.

"Ó," ar seisean, "tá Eoċaiḋ i láiṁ [4] ag na Róṁánaċaiḃ. Ḃí sluaġ mór aca i suiḋeaċán [5] ⁊ ċruinniġeadar air, aċt ḃí sé dá dtreasgairt ⁊ dá leagan mar sgata éanaċa, nó gur ḃriseaḋ a ċlaiḋeaṁ. Ḋruideadar isteaċ ann sin air, gur ġaḃadar é de láiṁ." [6]

Nuair a ċualaiḋ na gaisgiḋiġ an sgéal sin, leigeadar naoi ngárṫa cuṁa ⁊ d'ḟreagair na cnuic ⁊ na gleannta ar ais iad.

"Nár ṫéiġmuid slán a ḃaile go hÉireann," arsa Caṫaċ, "má ḟágamuid duine aca beo sa n-oileán, má ġníonn siad doċar nó díṫ dó, aċt é a ṫaḃairt beo slán dúinn, sul dá dtéiġe an ġrian faoi anoċt."

---

[1] taḃair faoi deara=notice, observe.
[2] dual=*kind*, natural; ba dual aṫar dó=it was *kind* (after the manner of his) father for him.
[3] Ċun (=ċum) tosaiġ=i dtosaċ=in the front (rank).
[4] i láiṁ=taken, captured.
[5] i suiḋeaċán=in ambush, in wait.
[6] De láiṁ=by laying hands on him.

Ann sin a ġluais na laoċraiḋe leoḃṫa go luaṫ tapa, ⁊ baḋ uaṫḃárac an t-amarc [1] le dearcaḋ air, na ríoġ-ġaisgiḋiġ sin, i n-a gcultaċaiḃ caṫa ⁊ cruaḋ-ċomraic, ⁊ a gclaiḋmṫe claisleaṫana [2] cruaḋaiġe, ⁊ a ngaoiṫe géara gaimṫeaċa,[3] fasṫuiġṫe [4] go cruaiḋ teann aca; ⁊ iad a' riṫ go dian dána deáġ-ṫapa, ar lorg na Rómánaċ, ⁊ Giolla Gurmar an tSléiḃe a' déanaṁ eolais an ḃealaiġ dóiḃ.

Dá méid deifir dá ndeárnadar, ḃí na Rómánaiġ istiġ go slán sábáilte sa dún rómpa.

Ḃuaileadar a sgiaṫa go cruaiḋ teann, agus d'ḟuagair siad caṫ ⁊ comrac orṫa ar áit na mbónn.

Ṫáinic an taoiseaċ amaċ ar ċiumais an dúna ċuca.

"A ċlaḋairí feallṫaċa fíor-ġránda," ar siad-san, "agus a sprioráin fuaraċa, ní fágamuid ceann ar ċolainn, nó dún gan dearg-lasaḋ orraiḃ,[6] mar' gcuiriḋ siḃ ar ais ċugainn gan ṁoill an laoċ lán-ċalma, ar éiriġ liḃ a ṫógḃáil le feillḃeart."

"Tá sé fánaċ [7] agaiḃ dún daingean do'n tsaṁail seo a ionnsuiġe," arsa an taoiseaċ, "⁊ má tá an oiread sin de ġealtaiġeaċt [8] orraiḃ ⁊ go ḃféaċfaiḋ [9] siḃ leis——"

---

[1] An t-amarc = an feic = the scene, sight.
[2] Claisleaṫana—hollow, broad-bladed.
[3] gaimṫeaċa = deadly, dangerous.
[4] fasṫuiġṫe = tightly held.
[5] Áit na mbonn = on the spot, where they stood, immediately.
[6] Orraiḃ = to your loss, detriment. Dóiġ sé an teaċ im' ṁullaċ, or mo ċionn = he burned the house over my head (*i.e.*, while I was within). Dóiġ sé an teaċ orm = he burnt my house (leaving me without one).
[7] Fánaċ = useless, foolish, ignorant, going astray. Tá sé fánaċ agaiḃ = 'Tis an ignorant thing for you to——.
[8] gealtaiġeaċt = madness.
[9] Ḃféaċaiḋ = will try, attempt.

"Leig ḋó do ċuid cainte," ar siad-san, "aċt sgaoil amaċ an fear ċugainn, aċt muna ndéanaiḋ siḃ sin, ġeoḃfaiḋ siḃ amaċ gur beag an ṁaiṫ ḋaoiḃ dún nó daingean."

"Is fearr ḋaoiḃ-se an cúirse a ġlacaḋ go réiḋ," ars an Róṁánaċ, "agus an sgéal a leigint ċugaiḃ. Má ḃuaileann duine agaiḃ-se buille taoḃ 'muiġ ar an dún, buailfear an dara buille taoḃ 'stiġ, leis [1] an gceann a ḃaint ḋo'n ḟear atá i láiṁ againn."

Ḃí Rí Alban a' teaċt ċuca an uair sin, ⁊ ċualaiḋ sé an ċuid ḋeiriḋ do'n ċaint.

"Tá ḟios agam-sa," ar seisean leis an taoiseaċ, "an rud atá uait, ⁊ ḃéarfaiḋ mé meáḋaċan Eoċaḋ ḋaoiḃ de'n ór ḃuiḋe, má ṫugann siḃ ar ais é."

"Tá roinnt staidéir [2] annad-sa," ars an taoiseaċ. "Aċt seo é dliġe na Róṁe: duine ar biṫ a cuirtear i sáinn [3] nó i dteannta ar ṗáirc an ḃuailte, agus go ngaiḃtear [4] é le neart ⁊ le calmaċt muintire na Róṁe, i rioċt is go gcaiṫfiḋ sé géilleaḋ ḋóḃta, ⁊ cara is coimirc [5] ḟáġail uata, ní'l i ndán dó sin saoirse ḟáġail go mbainiḋ sé amaċ í, i bpríoṁ-ċaṫair na Róṁe, a' troid le beiṫiḋiġ éigcéill' [6] na ḃfásaċ nó a' troid leis an muintir eile atá againn i ngéiḃeann."

---

[1] Leis=for, in order to.
[2] Staidéir=steadiness, sense, coolness, calculation.
[3] i sáinn—"cornered."
[4] Pron. here ngoiṫear.
[5] Cara ⁊ coimirc=friendship and protection.
[6] Beiṫiḋiġ éigcéill'=wild beasts.

"Ḃéarḟaiḋ mé a ṁeáḋaċan faoi ḋó [1] ḋaoiḃ do'n ór buiḋe ar ucṫ é a leigean amaċ," arsa Rí Alban.

Ḃí Eoċaiḋ ag éisteaċt leis an gcaint sin, ⁊ laḃair sé :—

"Ní ḃéiḋ sé le tráċt orm-sa, go gceannóċaḋ ór na ríoġaċtaiḋe mo ċeann ná mo ċoiméad beaṫa. Giḋ gur lag tláiṫ atá mé de ḃárr mo ċréaċtaiḋe a ḃeiṫ fuaruiġṫe, bainfiḋ mé mo ḟaoirse amaċ le coṁrac éin-ḟir, leis an ngaisgiḋeaċ is fearr d'á ḃfuil aca ; ⁊ mara [2] ḃfuil siad sásta sin a ṫaḃairt dom, tá mé toileaṁail ċun mo ḃáis, ⁊ déarfaiḋ mé liḃ-se, ḟíor-laoċraiḋe na hÉireann, mo ḃás a ḋíol go maiṫ ar na claḋaiṁiḃ seo."

"A' ḃfuil siḃ sásta coṁrac éin-ḟir a ṫaḃairt dó ?" arsa Caṫaċ.

"Déanfamuid an rud a ḃéas feileaṁnaċ," [3] ars an Roṁánaċ, ⁊ laḃair sé go réiḋ socair, i rioċt is naċ gcloisfeaḋ Eoċaiḋ é, mar nár ṁaiṫ leis an t-ór a ċailleaḋ. "Ní'l sé i n-aġaiḋ dliġe na Róiṁe éiric a ġlacaḋ ar son duine atá i ngéiḃeann, ⁊ ní'l aiṁreas ar biṫ agam naċ mbéiḋ mé i n-ann socruġaḋ a ḋéanaṁ le Rí Alban. Ní gnáṫaċ linne coṁrac i ndiaiḋ coṁraic a ċur ar éinneaċ, nó duine atá i ngéiḃeann againn a ṫroid aṫ-uair,[4] giḋ go ḃfuil saoirse le fáġail ag daoiniḃ i mbraiġdeanas, ar ucṫ troda le ċéile. Cuireann sinn beirt aca a' troid

---

[1] faoi ḋó=twice.
[2] Mara b.=muna b.=muna ḃ.——.
[3] feileaṁnaċ=oireaṁnaċ, fit, right, suitable, proper.
[4] aṫ-uair=a second time.

sa Róiṁ, ⁊ an té a ṁarḃuiġeas a ċéile coṁraic, tá saoirse le fáġail aige. Aċt tá baraṁail agam go socróċaiḋ mé féin ⁊ Rí Alban an cúrsa le ċéile, i rioċt is naċ mbéiḋ cáll air a ḋul do'n Róiṁ.

“Ná raiḃ bail oraiḃ, a ċlaḋairí cama,” arsa Cataċ. “Siḃ-se a ḃeiṫ ag iarraiḋ ceannas an doṁain a ḃeiṫ agaiḃ! Cuireann siḃ daoine atá i ngéiḃeann a' coṁrac le ċéile, ⁊ faitċeas oraiḃ féin duine aca a ṫeangṁáil[1] le gníoṁ gairge. Ní ṡásann sé sin siḃ go gcuiriḋ siḃ isteaċ iad i measg beiṫiḋeaċ éigcéill' na ḃfásaċ, ⁊ gan ainmiḋe ar biṫ ċoṁ dona liḃ féin—aċt ní'l aon ḃaoġal orainn-ne go leigfeamuid ḋaoiḃ feall a ḋéanaṁ ar ḟíor-laoċ Éireannaċ. Mura ḃfuil siḃ sásta coṁrac éin-ḟir a ṫaḃairt dó, ní ḟágfamuid duine agaiḃ beo ar ḋruim na talṁana.”

“Fuiriġ[2] ort mar sin,” ars an taoiseaċ, “go nglacaiḋ mé coṁairle le mo ṁuintir. Ná bíoḋ imniḋe oraiḃ naċ ndéanfamuid-ne gaċ níḋ go feileaṁnaċ cneasda, mar is dual do ṁuintir na Róiṁe.”

D'imṫiġ sé annsin, ⁊ ġlaoiḋ sé ċuige sean-draoi, a bíoḋ a' baint meaḃraċ as éanaċaiḃ.

“Céard is fearr ḋúinn a ḋéanaṁ sa gcúis seo?” ars an taoiseaċ.

“Níor ṁór ḋuit,” ars an draoi, “ceann aon ġaisgiḋiġ aṁáin i n-éiric do ṁuintire a ṫuit leis-sean ⁊ le n-a ċáirdiḃ, ⁊ taḃair coṁrac éin-ḟir ḋó ⁊ béiḋ a

---

[1] Ṫeangṁáil = to face, meet, touch.

[2] Fuiriġ = fan.

ċeann agad. Ní gníoṁ gaisge, nó cruas[1] claiḋiṁ a ċlaoiḋfeas é, aċt tuirse ṫrom ⁊ soilsiuġaḋ soluis."

"Cialluiġ sin dom," ars an taoiseaċ.

"Ciallóċad," ar seisean. "Ḃí sgata éanaċa agam inné, ⁊ ċuir mé a' troid iad. Ḃí ceann aca—éan mór meargánta[2]—⁊ gob géar air, naċ ḃfágfaḋ fuigeall buille nó béime, de'n ċéad iarraiḋ, agus ṁarḃuiġ sé suas le céad ḋe na héanaċaiḃ eile. Ar maidin inniu las mé solas fó n-a ċeann, nó go raiḃ a ṡúile beagnaċ dallta agam. Ċuir mé éan mór eile annsin a' troid leis, ⁊ nuair naċ raiḃ radarc maiṫ aige, ní raiḃ sé i n-ann sáṫaḋ ar biṫ a ċur i gcion.[3] Ḃí sé tuirseaċ sáruiġṫe ḋe ḃárr troda ar feaḋ ḋá lá ⁊ 'ċ uile ġob a ḃuailfeaḋ an t-éan i n-a aġaiḋ, ḃí sé ḋ'á ċur i gcion, ⁊ a' breiṫ buaiḋ air i leaḃaiḋ a ċéile,[4] gur ṁarḃuiġ sé faoi ḋeireaḋ é."

"Cialluiġ bríġ an sgéil sin dom," ars an taoiseaċ.

"Ciallóċad," ars an draoi. Ṫosuiġ an ḃeirt aca a' cogarnuiġil le ċéile. Ṫar éis tamaill, d'imṫiġ an taoiseaċ, go lán-tsásta i n-a aigneaḋ, go dtí na laoċraiḋe Éireannaċa, ⁊ duḃairt leoḃṫa go ḃfágfaḋ sé Eoċaiḋ mac Rí 'nÉirinn i ḃfiaḋnaise an dá ṡlóġ i n-imṫeaċt[5] na hoiḋċe, ⁊ go raiḃ duine fáiġte aige féin, le comrac éin-ḟir a ṫaḃairt dó, lá ar na ṁáireaċ.

---

[1] Cruas = valour, fighting.
[2] Meargánta = spirited.
[3] Ċur i gcion = "to drive home," to cause to be felt.
[4] i leabaiḋ a ċéile = gradually.
[5] i n-imṫeaċt = throughout, during.

CAIBIDIL IV.—AN COṀRAC ÉIN-ḞIR.

Ḃí go maiṫ. Nuair a ṫáinic an ṁaidin, ⁊ gur ṡoillsiġ an ġrian amaċ le solas an lae ġil ḃreáġ, d'éiriġ amaċ óglác de ṁuinntir na Róiṁe, ⁊ ṡeas sé ar ḟaiṫċe an dúna.

Ṫóig sé an ḃeann-ḃuabaill, ⁊ ṡeinn sé í ós íseal ⁊ ós árd, i bḟiaḋnaise an dá ṡlóġ.

D'éiriġ Eoċaiḋ amaċ, ⁊ ṡeas sé ar ḟaiṫċe an dúna, ⁊ baḋ ṁaiseaċ mear-lúṫṁar a ḋearc sé i n-a ċulaiḋ ċaṫa, ag feiṫeaṁ le n-a ċéile coṁraic.

D'éiriġ gaisgiḋeaċ na Róiṁe amaċ, ⁊ é gléasta i lúireaċ lán-ṡoillseaċ Loċlannaċ, ⁊ caṫḃarr lonnraċ líoṁṫa ar a ċeann, ⁊ ní raiḃ ordlaċ ḋá ċorp naċ raiḃ clúduiġṫe le héideaḋ pláta a ḃí ag deallraḋ sa nġréin.

D'ionnsuiġ[1] na fir a ċéile annsin, go fíoċṁar feargaċ, ⁊ go te teann; ⁊ ní raiḃ aon iarraiḋ[2] d'á dtugaḋ Eoċaiḋ faoi'n Rómánaċ naċ síleaḋ laoċraiḋe na hÉireann go ḃfágfaḋ sé sínte é. Aċt ṫugadar faoi deara naċ raiḃ na buillíḋe ag dul i gcion,[3] ⁊ rinneadar iongantas mór de.

Is amlaiḋ a ṫárluiġ: ḃí solas ag deallraḋ i n-a ṡúiliḃ gaċ uile ṁóiméad, ⁊ ċaillfeaḋ sé amarc ar an Rómánaċ, ⁊ ní ḟéadfaḋ sé sáṫaḋ nó buille ar biṫ a ċur i gcion.

---

[1] D'ionnsuiġ=attacked.
[2] iarraiḋ=attempt.
[3] ag dul i gcion=being felt, ċuir sé i gcion é féin, he made himself felt.

D'ḟan mar sin go dtí meaḋón lae. "Ó," arsa Rí Alban, "is cosaṁail go bḟuil tuirse ⁊ díṫ suain ag goilleaḋ ar ṁac Ċaṫaoir, ⁊ tá dul ag an Rómánaċ air."[1]

Ḃí Giolla Gusṁar an tSléiḃe ag faire go grinn, ⁊ d'aiṫin sé ar aġaiḋ ⁊ éadan na Rómánaċ go raiḃ feall d'á imirt aca. Faoi ḋeireaḋ ṫug sé faoi deara céard a ḃí ar bun.[2]

Riṫ sé anonn ag an duine ba goire ḋó ḋe laoċraiḃ na hÉireann, fear a dtugaidís Liagán Láiṁ-éaċtaċ air.

"Ó," adeir sé, "tá feall d'á imirt aca—tá ḋáréag aca i bḟalaċ, ⁊ sgáṫán ag gaċ duine aca, ⁊ iad a' steallaḋ[3] solais na gréine i súiliḃ ṁic an ríoġ."

"Taḃair ṫusa ċugam beart[4] de ġaṫannaiḃ géara," arsa Liagán, "⁊ is gearr go múċaiḋ mise an solas."

Ṫug sé sin ċuige, ⁊ ċaiṫ Liagán na gaṫanna go fíor-ġlic deáġ-ṫapa, go ndearna sé cunuas[5] de na sgáṫánaiḃ i láṁaiḃ na Rómánaċ, ⁊ gur ċuir sé gaṫ trearsna ṫrí gaċ duine aca, ⁊ d'ḟáġ sé greamuiġṫe do'n talaṁ iad.

Ar an móiméad céadna, ṫug Eoċaiḋ buille feargaċ tobann i gcoṁair[6] an Rómánaiġ ⁊ sgiob sé an ceann de.

---

[1] Tá dul ag an Rómánaċ air=the Roman is overcoming him; ċuaiḋ agat orm an uair sin=you overcame me that time.
[2] Ar bun=ar siuḃal=being done, going on.
[3] Steallaḋ=pouring, spilling forcefully.
[4] Beart=a bundle, parcel.
[5] Cunuas=cunús=refuse, waste.
[6] i gcoṁair=fá ċoṁair=for, aimed at, at.

Nuair a ċonnaic na hÉireannaiġ sin, ċuireadar suas gáir ṁaoiḋte,[1] ⁊ ṡéideadar a ndoir.[2]

D'éiriġ Liagán de ċrannaiḃ a ċraoisiġe, go ndeaċaiḋ sé isteaċ ḋe léim tar fonnaċ an dúna, ⁊ rug sé ar láiṁ go croiḋeaṁail captannaċ ar Eoċaiḋ.

"A laoċraiḋe na hÉireann," ar seisean annsin, "má's mian liḃ sásaḋ feille a ḃaint amaċ leanaiḋ mise, ⁊ ní ḟágfamuid duine aca beó ar ḋruim na talṁana." [3]

D'iompuiġ Liagán ⁊ Eoċaiḋ na Róṁánaiġ annsin, ⁊ is gearr go raiḃ na gaisgiḋiġ eile isteaċ ċuca tar ḟonnaċ an dúna ⁊ ṫosuiġ na Róṁanaiġ ag riṫ amaċ an taoḃ eile do'n dún. Lean na hÉireannaiġ iad, ⁊ ḃí Eoċaiḋ leoḃṫa ċoṁ maiṫ le duine, go rug Liagán ar ġualainn air.[4]

"Ní ḟeileann [5] sé seo ḋuit-se," ar seisean, "tá tú a' taḃairt fola [6] as do ċneaḋaċaiḃ."

Baḋ ṁaiṫ le Eoċaiḋ dul ar aġaiḋ, aċt ní ġlacfaḋ Liagán sin uaiḋ, aċt ċuir sé ialaċ [7] air suiḋe síos gur ċeangail sé a ċréaċtaiḋe. D'ḟan siad mar sin go dtáinic na gaisgiḋiġ eile suas ċuca.

Filleaḋ ḋóiḃ [8] go cúirt rí Alban; is beag naċ ndeaċaiḋ Eoċaiḋ ó siuḃal, le a raiḃ d'ḟuil caillte aige.

---

[1] gáir ṁaoiḋte = a shout of congratulation.
[2] a ndoir = their war-horns.
[3] na talṁana = na talṁan = an talaṁ.
[4] Rug L. ar G. air = L. caught him by the shoulder.
[5] Ní ḟeileann = ní oireann = does not suit, fit.
[6] ag taḃairt fola = bleeding.
[7] ialaċ = d'ḟiaċaiḃ = he compelled him.
[8] Filleaḋ ḋóiḃ = ag filleaḋ ḋóiḃ = on their return.

Ċuir Rí Alban coróin ríoġḋa ar a ċeann as uċt buaiḋ ḟaġáil i gcoṁrac éin-ḟir, mar ba ġnáṫaċ 'san aimsir sin.

Ḃí siad ar fad le ḋul a ḃaile go hÉirinn gan ṁoill, aċt ċuireadar comairle ar Eoċaiḋ fanaċt bḟuil [1] rí Alban go mbéaḋ a ċréaċtaiḋe cneasuiġṫe.[2]

Nuair a ċualaiḋ Giolla Gurṁar an tSléiḃe sin, duḃairt sé leis féin: "Raċaiḋ mise a ḃaile ċun tosaiġ [3] orra, ar ḟaitċeas go gcloisfeaḋ Eiṫne Áluinn sgéala go raiḃ sé loitte, ⁊ go nglacfaḋ sí cuṁa ⁊ imniḋe."

D'imṫiġ sé leis annsin, ⁊ ní ḋearna sé stad nó coṁnuiḋe go ndeaċaiḋ sé go cúirt Rí Ċonnaċta.[4]

Nuair a ċonnaic Eiṫne a' tiġeaċt é, sgannruiġ sí. "A bḟuil Eoċaiḋ a' teaċt a ḃaile beó slán?" ar sise.

"Tá," ar seisean, "aċt go mbéiḋ beagán beag [5] moille air." D'aiṫris sé iomlán an sgéil di annsin.

Ḃí Eiṫne go brónaċ dóláraċ nuair a ċualaiḋ sí an rioċt ina raiḃ sé, ⁊ do ċaoi sí na frasa diana deór anuas le méid a cuṁa.

"Ní'l áḋḃar imniḋe nó cuṁa agat," ars an giolla, "aċt úġdar luṫġáire ⁊ riméid faoi go dtáinic sé slán ó'n nguais [6] ina raiḃ sé."

---

[1] bḟuil = i bḟuil = in company with, i bḟuil sé = in company with him; i bḟuil or i buil = mar a ḃfuil = in the place, in which place, i buil or i bḟuil?

[2] Cneasuiġṫe = healed, cured.

[3] Ċun (= ċum) tosaiġ = i dtosaċ = before, in front of, "first of."

[4] The common *gen.* form in Connacht.

[5] Beagán beag = just a little, a very little.

[6] danger.

"Ó éist liom," ar sise, "imṫiġ uaim go fóill go sásuiġiḋ mé mo ċroiḋe, ⁊ go gcaoiniḋ mé mo sáiṫ."

Fágaḋ í i n-a haonar annsin, ⁊ duḃairt sí an laoi :

Ní haoiḃinn maidin níos mó,
  Le ceól is le ceileaḃar na n-éan,
Agus béiḋ mé faoi ḃrón
  Ag neóin 's ag deireaḋ an lae,
Ó himriġeaḋ ar mo stór
  Le fóirneart 's le falsaċt ro-ġéar,
An té a ḃí calmaċ sa ngleó,
  Go cóir is go teaċtṁar liom féin.[1]

Tá an saoġal ar fad uaigneaċ
  Nuair a ġluaiseas an solas gaċ lá ;
Nuair a ṡéideas gaoṫ 'dtuaiḋ
  Go cruaiḋ mar ṫagann sí tráṫ,
Le neartuġaḋ an ḟuaiċt
  Bíonn duḃaċan is meaṫaḋ ar an mbláṫ
Is béiḋ neartuġaḋ na cuṁa
  Do mo ḃuaiḋreaḋ feasta go bráṫaċ.

Má tá ḃríġ is an ngréin
  Le Céaċta a's le fásaiḃ an Ċoll,
Íocsláinte sa saoġal,
  Nó éifeaċt i leáġaiḃ na ḃFionn,
Raċaiḋ mé féin,
  Go ndéanad, gan ċuideaċtain liom,
A ṁín-ċneas ġeal tréiṁ
  Slán ó ċréaċtaiḃ, gan ċolm dá gcionn.

Ṫar éis ráiḋte na laoi sin di, ċuir sí fios ar an nGiolla Gursṁar, go ḃfáġaḋ sí tuilleaḋ tuairisge uaiḋ.

Ṫug seisean sin di, gan easnaḋ [2] gan áiḋḃéil.

---

[1] féin, pron. péin.
[2] Sa sean-aimsir ḃíoḋ sé i gceist go raiḃ buaiḋ áiriṫe ag Coll, Céaċta ⁊ Gréin (Coll, *m.* indecl.).
[3] easnaḋ=deficiency.

"Cia'n tsaṁail¹ de ḋaoiniḃ atá i dteaġlaċ Rí Alban?" ar sise.

"Fir aigeanta ⁊ mná mánla," ar seisean, "⁊ inġean a rug bárr áilne² ar ṁnáiḃ na ríoġaċta, ⁊ 'sé an t-ainm atá uirri Maiġne na Mín-ġile, Aoileann na hAlban."

"Slán an sgéal,"³ ar sise, "aċt cia'n tsaṁail de ċruṫ ⁊ déanaṁ atá uirri ⁊"

CAIBIDIL V.—TEACT A-ḂAILE GO hÉIRINN.

"Ḃéarfainn duit, a ríoġain," ars an Giolla Gus-ṁar, "tuairisg iomlán ar ċruṫ ⁊ déanaṁ Ṁaiġne na Mín-ġile, dá mbaḋ toil leat é a ċloisteáil."

"Tuairisg iomlán atá mé iarraiḋ," adubairt sise, "agus aiṫris dom é."

"Aiṫreósad sin duit, a ríoġan," ars an Giolla. "Ní gan fáṫ a bairdeaḋ Mín-ġile uirri, mar is gile a cneas ná an eala ar an gcuan, tá a leacaiḋe mar an lile, a gruaiḋ níos deirge ná an rós, rosg a súl ċoṁ goirm leis na spéarṫaiḃ lá foġṁair, ⁊ ċoṁ lonnraċ leis na réaltaiḃ oiḋċe ġlan ġeiṁriḋ, ⁊ ċoṁ macánta le maidin ċiúin ċeóṁair sa samraḋ, ⁊ tá gruag ombra órḋa a cinn ina dualaiḃ go féar léiṫe ⁊ níor molaḋ óigḃean ariaṁ i ndántaiḃ na nGaeḋeal a mb'ḟearr an aġaiḋ uirṫi molaḋ a ḟaġáil ná í, ⁊ ċualaiḋ mé na laoċraiḋe dá molaḋ go mór."

---

¹ Cia'n (=cia an) tsaṁail=what sort of, "what like."

² Rug bárr áilne=surpassed in beauty, rug sí bárr (*i.e.*, buaḋ) áilne.

³ Slán an sgéal, also slán an sgéalaiḋe, for go mba slán an sgéalaiḋe, said to a person who brings good news.

"Na laoċraiḋe?" ar sise, "cia haca?"

"Ċualas," ar seisean, "— go háiriṫe Cataċ Crógánta, mar ġlac sé féin ⁊ í féin spéis mór d'á ċéile; bí seisean a' cur a ḋúṫracta i n-umal di ⁊ ise a' tabairt a gnaoi ḋó mar an gcéadna."

"Tá mé buiḋeaċ ḋíot; is maiṫ a rinne tú do ṫeaċtaireaċt, ⁊ ní ḋéanfaiḋ mé dearmad luaċ-saoṫair ṁaiṫ a ṫabairt duit."

Nuair a d'imṫiġ an Giolla Gurmar, "Is gearr," ar sise, "ó bí Cataċ a' cur a ḋúṫracta i n-umal dam-sa; ní'l ḟios agam a' gcualaiḋ sé tada a d' aṫróċaḋ é. Baḋ ṁaiṫ lem' aṫair cleaṁnas a ṡocruġaḋ eadrainn freisin, aċt ní fearr liom anois bealaċ ḋá mbéaḋ an sgéal ná tá ṫ'réis cloiste agam."

D'ḟan na laoċraiḋe Éireannaċ níḋ b'ḟuide ná bí leagṫa amaċ aca i dtosaċ—d'ḟanadar i bḟuil Rí Alban, óir dubairt seisean leóbṫa:

"Is cuairt ġearr anróiteaċ gan trásaṁ atá déanta agaiḃ go dtí seo, ⁊ is fairsing flaiṫeaṁail an ḟáilte atá agam-sa roṁaiḃ le fanaċt liom go ceann lae ⁊ bliaḋna, ⁊ má ṫéiġeann siḃ a-ḃaile ċoṁ luaṫ seo, déarfaiḋ feara Fáil gur dona an aoiḋeaċt a ṫug mé ḋaoiḃ, ṫ'réis a ndearna siḃ ḋom."

"Fanfamuid," ar siad-san, "go mbíḋmuid a' dul a-ḃaile i gcuideaċt, ⁊ go mbíḋ Eoċaiḋ mac Caṫaoir i n-ann a ḋul linn. Giḋ gur tinn treáṁneaċ a ḃí sé aréir is mór a ṫáinic sé ċuige féin ó soin."

"Ní'l ann," arsa Liagán, "aċt go mbéiḋ sé i n-ann a ḋul aḃaile i gcoṁair Féile na Teaṁraċ faoi

Luġnas, ⁊ tá súil againn go dtiocfaiḋ tú féin ⁊ do ċoṁluadar linn go hÉirinn ar an ócáid sin."

Ċaiṫeadar an aimsir annsin go haoiḃinn le ċéile a' seilg imeasg cnoc ⁊ gleannta na hAlban. Ḃíodar lá a' teaċt aḃaile ó'n tseilg ⁊ ċasaḋ Cataċ agus Liagán agus uiṁir eile ḋe na laoċraiḃ ar a ċéile.

"Is aoiḃinn álainn an tír í seo," ars Liagán, "leis an loinnir atá ar ċnoc ⁊ ar ġleann, ⁊ baḋ ṁór an ḋíṫċéille ḋúinn gan tamall a ċaiṫeaṁ ann."

"Is álainn an tír í go cinnte," arsa Cataċ, "aċt is fada liom-sa go dtéiḋiḋ mé aḃaile."

"Is fada mar ḋóiġ-ḋe," arsa Liagán: "Ba ċórṫa go mór ḋam-sa deifir a ḃeiṫ orm a-ḃaile, óir d'ḟág mé bean ⁊ clann i mo ḋiaiḋ, seaċ's tusa atá annseo i bfuil do ċéile ⁊ do ċliaṁain."

"I bfuil mo ċéile ⁊ mo ċliaṁain!" arsa Cataċ, "cia hiad mo ċéile agus mo ċliaṁain?"

"Anois, a Ċataiġ," arsa Liagán, "is dona a ṫagann sé ḋuit-se a ḃeiṫ a' leigean ort féin naċ dtuigeann tú mé, ⁊ fios maiṫ agam-sa ⁊ ag 'aċ aon duine annseo ċoṁ mór ⁊ tá tú féin ⁊ inġean Rí Alban le ċéile.

"Is mór atá siḃ a' dul amuḋa, d'oile," arsa Cataċ, "támuid carṫannaċ le ċéile dearḃṫa, aċt ní'l aon ḋúil agam an brat pórta a ċur uirṫi—ní ḋá loċtuġaḋ atá mé, óir is deacair a samail a ḟáġail—aċt b'ḟearr liom inġean atá ag Rí Ċonnaċta; casaḋ liom í nuair a ḃí mé tiar ann ag cruinniuġaḋ na ngaisgiḋeaċ, sul dá dtáiniceamar i leiṫ annseo.

Nuair atá bean in mo ṫír féin a ṫaitniġeas liom, a Liagáin, ní go hAlbain baḋ ċóir dom a ṫeaċt a ṫóraiġeaċt mná."

"Ní ḋéanfainn dealuġaḋ ar biṫ idir Éirinn agus Albain," arsa Liagán, "mar naċ ḃfuilmuid-ne agus iad-san beagnaċ ar aon ċineaḋ le ċéile, seaċas daoine eile naċ ḃfuil gaol ná dáiṁ againn leóbṫa, ⁊ dá mbéaḋ dúil agam-sa dealuġaḋ a ḋéanaṁ idir an dá ṫír, ní mar sin a ḋéanfainn é, aċt ḃéarfainn na mná is áilne uata anonn go h-Éirinn, i rioċt ar go mbéaḋ sgoiṫ na nGaeḋeal i n-ar dtír féin, ⁊ a Ċataiġ, ó ṫárla a' caiṫeaṁ an oireaḋ sin dúṫraċta léiṫe ṫú, ní móide gur fearr a ḋéanfá do leas ná cleaṁnas a ċeangal léiṫe."

"Dar mo ḃriaṫair," a Liagáin, "tugaḋ ar t'ainm ṫú nuair a baisdeaḋ 'Láṁ-éaċtaċ' ort, óir feicṫear ḋom féin, dá mbéaḋ ḟios go raiḃ teanga ċoṁ sleaṁain sgafánta sin agat, naċ ar gníoṁ do láiṁe a ḃeiṫeá ainmniġṫe."

"Nár ṫéiġiḋ me slán abaile go hÉirinn," arsa Liagán, "mar' dtugaiḋ mé féin cuireaḋ 'un Féire na Teaṁraċ ḋo inġean an Rí, mar ndéanaiḋ tusa é, ⁊ tá mé a' dul amuḋa go mór nó is beag a ġoillfeas easbaiḋ do ċoimirce uirṫi imeasg laoċraiḋe na hÉireann."

"Tig leat cuireaḋ ⁊ fiċe a ṫaḃairt, má is maiṫ leat é, aċt ní'l cáll agat leis, óir tá sé geallta aici ċeana ḋam-sa a ṫiġeaċt 'un na Féire."

Is gearr go raiḃ Eoċaiḋ Mac Rí 'nÉirinn i n-ann a ḋul amaċ sa treilg ⁊ níor ḃ'ḟada go raiḃ sé ċoṁ maiṫ is ḃí sé riaṁ.

Ba ṁór leis fanaċt i gcóṁair Féire na Teaṁraċ mar ba ṁaiṫ leis ḋul a baile go hÉirinn ar ḟaitċeas naċ dtiocfaḋ Eiṫne go dtí an Ḟéir. Duḃairt sé le Rí Alban go raiḃ cruaḋóg ṁór air le dul go hÉirinn ⁊ naċ ḃféadfaḋ sé fanaċt níḋ b'ḟuide.

“Tá maiṫe ⁊ mór-uaisle mo ríoġaċt-sa ag dul ag an ḃFéir,” arsan rí, “agus ní'l níḋ ar biṫ is mó a ċuireas fonn orm a ḋul ann ná mac t'aṫar-sa ḃeiṫ linn, ⁊ is mór orm naċ ḃfanfá leis na laoċraiḋe eile go mbéaḋmuist ar fad i gcuideaċt.”

“Dá ḃféadainn sin a ḋéanaṁ,” arsa Eoċaiḋ, “baḋ ṁaiṫ liom é. Aċt ní ṫig liom; ní móide go ḃféadainn-se fanaċt ag an ḃFéir mar' dtéiġiḋ mé aḃaile anois.”

“Is mór é mo ḃuiḋeaċas duit-se,” arsan rí, “⁊ rud ar biṫ a iarras tú orm ḃéarfaiḋ mé ḋuit é.”

“Ní éileóċaiḋ mé tada ort,” arsa Eoċaiḋ, “aċt tú féin ⁊ do ċlann ḟeiceáil ag an ḃFéir, ⁊ naċ ndéanfaiḋ siḃ faillige a ḋul ann.”

D'íoḋlaic an rí ⁊ mór-uaisle a ċúirte ⁊ na laoċraiḋe Éireannaċ go dtí an cuan é, ⁊ ḃí Rí Alban ag tabairt bronntanais óir ⁊ airgid dó.

“Ní ġlacfaiḋ mé ór ná airgead uait, a rí,” ar seisean, “ní maoin ná saiḋḃreas a ṡanntuiġ mise ariaṁ, aċt a' foġluim gníoṁarṫa gaisge ⁊ do m'oileaṁaint féin i gcleasaiḃ lúṫa na nGaeḋeal. Ḃí

maoin ⁊ dúṫaiġ agam ó m'aṫair, aċt d'ḟág mé ar ċoiṁéad duine eile iad, ⁊ ní'l mé ina ndiaiḋ air, cibé buntáiste féadfas sé a ḃaint asta, go mbíḋ mé féin faoi réir le aire a ṫaḃairt dóiḃ."

Duḃairt Liagán Láṁ-éaċtaċ go raċaḋ sé féin ḋe ċoṁluadar leis, "óir is mór liom," ar seisean, "tú a ḃeiṫ ag imṫeaċt leat féin gan duine ná deóraiḋe in do ċuideaċtain, aċt do ḃeirt ógláċ, ⁊ ó ṫárla cruaḋóg ort le himṫeaċt, ní doċar ḋuit mise a ḃeiṫ leat, ⁊ ḃéaḋ cuma orm uair a' ċluig a ċaiṫeaṁ annso i do ḋiaiḋ."

"Ná raiḃ an oiread sin ḋe ṫinneas bliaḋna ort," ars Eoċaiḋ, "baḋ ṁaiṫ é do ċoṁluadar níos fuide ó ḃaile.

D'ḟág an dís deáġ-laoċ sin céad slán ⁊ beannaċt ag rí ⁊ mór-uaisle Alban ⁊ agá n-a muinntir féin, ⁊ ní ḋeárnadar stad ná mór-ċoṁnuiḋe go dtáinic-eadar go cúirt Rí Ċonnaċta.

Ḃí fearaḋ na fíor-ḟáilte rompa annsin ⁊ má's tuirseaċ traoċta a ḃíodar, is meiḋreaċ mear lúṫṁar a rinneaḋ iad.

Le nuaḋ gaċ biaḋ, le sean gaċ óil
I miasaiḃ criostail, i gcuaċaiḃ óir,
Le caoineas coṁráiḋ, saiġneas sáiṁ,
Suaimneas codlata go lá.

Agus ní lúġa an lúṫġáir ⁊ ullġárdas a ḃí ar Eiṫne roiṁ Ṁac Rí 'nÉirinn ná ḃí air-sean í a ḟeiceáil arís, gur ċaiṫeadar ag congḃáil coṁráiḋ le céile an oiḋċe sin an fad is ḃí Liagán ag aiṫris do'n rí imṫeaċta na laoċraiḋe i n-Albain.

Caibidil VI.—Tóruiġeaċt Éin na gCúig nDaṫ.

Ċaiṫeadar seaċt n-oiḋċe agus seaċt lá ag fleiḋ agus féasta i gcúirt Rí Ċonnaċta; agus ṫuig gaċ uile ḋuine sa gcúirt cia'n t-áḋḃar a ḃí ag Eoċaiḋ Mac Rí 'nÉirinn ag teaċt go dtí iad; agus ḃí baramail ag an rí gur ag iarraiḋ a inġine mar ṁnaoi pósta a ṫáinic sé, aċt níor ċuir sé ċuige nó uaiḋ, aċt fanaċt go laḃruiġeaḋ sé féin.

Fá ḋeireaḋ, nuair a ċeap Eoċaiḋ go raiḃ 'ċ uile níḋ córaċ feileaṁnaċ, ċuaiḋ sé ċun cainnte leis an rí, agus duḃairt sé :—

"Ní caḃair dom fanaċt níos fuide gan innseaċt duit, a rí," ar seisean, "fios áḋḃar mo ṫurais; agus gurḃ-éard a ṫug annseo mé, go ḃfáġainn t'inġean mar ṁnaoi, óir ní'l sa ríoġaċt bean is annsa liom ná í."

"Dá ḃfantá níos fuide ag mo ċúirt," ars an rí, "ní ċuirfinn féin ceist ort, agus ní ḟiafróċainn díot céard a ṫug an bealaċ ṫú. Ní ḟéadfainn aon loċt a ḃeiṫ agam ar ṁac t'aṫar mar ċliaṁain, aċt ní ṫig liom, 'na ḋiaiḋ sin, aon ċléaṁnas a socruġaḋ leat fá láṫair, agus innseóċa mé duit cia'n t-áḋḃar :

"An oiḋċe a rugaḋ Eiṫne ṫáinic árd-ollaṁ ar cuairt ċugam. Ḃí sé i n-a seanfear ċríon liaṫ—agus ṫáinic sé ċugam an oiḋċe sin; agus nuair a hinnsiġeaḋ ḋó gur inġean a ḃí ann, ċuir sé geasa orm, ḋá maireaḋ sí go haois a pósta, gan í a ṫaḃairt

le pósaḋ do ḋuine ar biṫ aċt do'n té a ḃéarfaḋ ċuici Éan na gCúig nDaṫ. Má tá tusa i n-ann sin a ḋéanaṁ geoḃfa tú í, aċt mura ḃfuil, ní ṫig liom-sa sgaraḋ léiṫe."

"Ní'l aon rud sa doṁan naċ ḃféaċfainn le n-a ḋéanaṁ ar a son," arsa Eoċaiḋ, "aċt an ḃfuil tuairisg nó cunntas agad cia gcoṁnaiḋeann an t-éan sin, nó cá ḃfuil sé le fáġail?"

"Ní'l cunntas nó tuairisg agam aċt an méid a duḃairt mé leat," ars an rí. "Ċuaiḋ mac Rí Ṁanann ar tóir an éin lá ⁊ bliaḋain ó soin, aċt níor fríṫeaḋ sgéal nó sguan beó nó marḃ ó soin air. Ḃí Caṫaċ Crógánta ar Sliaḃ Luaċra annseo roiṁat-sa; agus nuair a d'innis mé ḋó na geasa a ḃí ann, duḃairt sé gur b'é a ḃaraṁail naċ raiḃ ins go leor de na geasaiḃ sin aċt 'seafóid sean-nósa,' agus naċar ċóir aon truim a ċuir ionnta. Níor ċuir mé féin leat-suim i dtosaċ ins na geasaiḃ, mar ċeap mé go mbeiḋinn luaṫ go leor ag cuiṁniuġaḋ orṫa; aċt gaċ uile ḃliaḋain imṫiġeas ṫarm tá mé níos cinnte gur le huġdar maiṫ a ṫáinic an t-ollaṁ ċugam, mar ba gearr 'na ḋiaiḋ sin gur cailleaḋ é. Agus tá sé ag goilleaḋ orm go mór nár iarr mé coṁarṫaiḋeaċt níḋ b'ḟearr ḟá Éan na gCúig nDaṫ, aċt ṫuig mé uaiḋ naċ raiḃ sé i n-a ċumas an tuairisg sin a ṫabairt dom."

"Geasa ar biṫ a cuireaḋ in do ċionn i ngeall ar Eiṫne," arsa Eoċaiḋ, "is geis do ḟear a pósta tú a

ḟuasgailt uaṫa; agus féaċfa mise le Éan na gCúig nDaṫ a ċur ar faġáil nó cinnfiḋ sé orm.”

Tar éis slán ⁊ beannaċt ḟágáil ag an rí, d'imṫiġ sé go dtí Eiṫne, ⁊ d'innis sé ḋi an freagraḋ a fuair sé. Níor ċuala sí tadaí roiṁe sin fá na gearaiḃ, ⁊ ġlac brón agus cuṁa mór í, nuair a ḃí fios aici go rabadar ag sgaraḋ le ċéile.

“Ná bíoḋ brón nó cuṁa ort, a ríoġan,” ar seisean. “Ní'l ag an té is fearr sa saoġal so aċt roinnt d'á ṡásaṁ; aċt tá súil agam go ḃfeicfiḋ mé ṫú ag Oireaċtas na Teaṁraċ, agus beiḋ mé ann ar m'ais, má ḟéadaim é.”

“Ní'l as so go Luġnas aċt mí,” ar sise; “agus ní móide go mbeiṫeá-sa ar t'ais.”

“Féaċfa mé le ḃeiṫ ag an Oireaċtas, má's beó nó marḃ a ḃéas mé,” ar seisean.

D'ḟág sé slán ⁊ beannaċt aici annsin, ⁊ ġluais sé féin ⁊ Liagán Láiṁ-éaċtaċ leóḃṫa, ⁊, nuair a ḃí míle bealaiġ déanta aca, ṡuiḋeadar síos ar árdán, ag glacaḋ coṁairle le ċéile, cia ngaḃfaidís ag tóruiġeaċt an éin.

“Dar mo ḃriaṫair, a Eoċaiḋ,” arsa Liagán, “b'ḟusa ḋuit an ḃainríoġan óg a ṫabairt ar éalóḋ leat 'ná an t-éan éagsaṁail sin ḟaġáil gan ḟios agad cia'n áit do na seaċt ríoġaċta a gcuirfiḋ tú fáirnéis cá ḃfuil sé.”

“Naċ fearr ḋúinn,” arsa Eoċaiḋ, “Éire a ċuartuġaḋ go maiṫ i dtosaċ sul d'á gcuireamuid fáirnéis air i ríoġaċt ar biṫ eile?”

"Sin é an rud is fearr dúinn a ḋéanaṁ go dearḃṫa," arsa Liagán; "agus má ḟágaim-se amarc air, bí cinnte nać n-imṫeóċa sé uainn go réiḋ."

Leis an gcaint sin ċonnaiceadar sgaoṫ éanaċa ag imṫeaċt ins an spéir os a gcionn.

"An bfeiceann tú an t-éan sin atá os cionn na codaċ eile?" arsa Liagán.

"Feicim," arsa Eoċaiḋ.

"Dá mbaḋ é sin 'Éan na gCúig nDaṫ,' baḋ gearr é t'aistear dá tóruiġeaċt," arsa Liagán.

Leis sin sgaoil sé saiġead suas 'san aer, ⁊ ḃuail sé an t-éan agus ṫáinic an saiġead ⁊ an t-éan anuas ċuca i gcuideaċt.

"Dar mo ḃriaṫair," arsa Eoċaiḋ, "naċ é gníoṁ do láiṁe a ċlisfeas orainn."

Ġluaiseadar leóḃṫa annsin, agus ní'l éan-áit mór-ṫimċeall na hÉireann a raiḃ tráċt nó tuairisg go mbíoḋ éanaċa ag coṫuiġe ann nár ċuartuiġeadar ⁊ nár ṫóruiġeadar, aċt ċinn orṫa an t-éan ḟaġáil i n-áit ar biṫ.

"Séard tá againn le déanaṁ," arsa Liagán, "ár n-aġaiḋ a ṫabairt glan díreaċ ó ḋeas as so, go dtéiġeamuid ċoṁ fada le Seanaċaiḋe Sléiḃe Blaḋma; agus, má tá éan tuairisg le faġáil ar an éan, cuirfiḋ seisean 'san eólas sinn."

Ṫugadar a n-aġaiḋ annsin ar Ṡliaḃ Blaḋma, ⁊ ní ḋearnadar stad nó coṁnaiḋe go dtáiniceadar go gaḃail éadain tiġe an tseanaċaiḋe.

Ḃí an seanaċaiḋe i n-a ṡeasaṁ 'sa' doras, agus d'ḟáiltiġ sé rómpa go carṫannaċ, ⁊ dubairt sé :

“Má b'ḟíor do na sgéaltaiḃ a ċualamar—má b'ḟíor sin—ní ḃeiṫeá-sa go fóill abaile ó'n gcogaḋ, a Eoċaiḋ, mar ċualamar go raiḃ tú tinn treáinneaċ—ċuala sin ; aċt feicṫear dom naċ ḃfaca mé ariaṁ tú ag dearcaḋ ċoṁ maiṫ ⁊ tá tú.”

“Ní'l ádḃar casaoide ar biṫ agam, go deiṁin,” arsa Eoċaiḋ. “Cia'n ċaoi a ḃfuil an saoġal ag eirġe leat féin, mar is fada naċ ḃfacamar beó nó marḃ tú ?”

“Ní'l aon ċaḃair a ḃeiṫ ag casaoid—ní'l sin,” ars an seanaċaiḋe. “'Ar ndóiġ, is beag an ṁaiṫ ḟéadfas mo leiṫéide a ḋéanaṁ feasta—is beag sin—aċt ag dearcaḋ ar ḋaoiniḃ eile go maiṫ, ag féaċaint ar an saoġal, agus dá leigean ṫarm. Ċualamar gur éifeaċtaċ saoġail na gníoṁarṫa a rinne siḃ araon i n-Albain—ċuala sin—agus go mbaḋ ḃeag liḃ gaċ a ndeárnaḃar de sléaċt agus de ṁarḃuġaḋ ann, agus go raiḃ siḃ i nÉirinn le mí, ag fáiteall ar fud na tíre agus ag caiṫeaṁ le éanaċaiḃ.”

D'innsiġeadar ḋó gur ag tóruiġeaċt Éin na gCúig nDaṫ a ḃíodar, agus go raiḃ sé cinnte orṫa é ḟaġáil, agus gur ag súil le tuairisg uaiḋ-san a ṫáiniceadar ċuige.

“Tá a leiṫéide de éan ann,” ar seisean, “aċt ní ḃfuiġe siḃ-se é, muna ḃfáġa siḃ a ṫuairisg. Ní'l mise i n-ann an tuairisg a ṫaḃairt daoiḃ—ní'l sin—aċt tá ḟios agam go gcoṁnuiġeann an t-éan i n-áit eicín

de Éirinn ; agus tá baraṁail agam cá ḃfuiġe siḃ an treóruġaḋ. Dá dtéiġṫeá-sa, a Liagáin, aḃaile go Loċ gCarmain, coiḋċís ó ṡoin, ġeoḃfá in do ṫeaċ féin an té a ḃéarfaḋ an tuairisg duit—'sé sin Árd-ollaṁ na Teaṁraċ, aṫair do ṁná. Béarfaiḋ siḃ go fóill air sa mbaile ; agus ní'l aon tuairisg le fáġail agaiḃ mura dtugaiḋ seisean daoiḃ í."

Ṫug an seanaċaiḋe aoiḋeaċt ṁaiṫ dóiḃ an oiḋċe sin :—

Beoir is bainne,
Bairíní geala,
Blas na meala ar gaċ éan ġreim.

Agus d'éiriġeadar go moċ ar maidin lá ar na ṁáireaċ, gur ḟágadar slán agus beannaċt ag an seanaċaiḋe, agus ṫugadar a n-aġaiḋ soir díreaċ, go dtángadar ċoṁ fada le áitreaḃ Liagáin.

Nuair a ḃíodar ag tarraingt ċun an tiġe, "Ní'l muid i ḃfad as láṫair anois," arsa Liagán, "aċt caiṫfiḋ tusa mo leiṫsgéal a ġaḃáil le mo ṁnaoi fá naċ dtáinic mé aḃaile roiṁe seo."

"Ná bíoḋ imniḋe ort," arsa Eoċaiḋ, "ní ḃéarfaiḋ mise aon droċ-ċáil ort, agus ní ḃeiḋ sí 'na diaiḋ ort an t-áċar a ċaiṫ tú liom-sa ; mar ḃí a haṫair, an t-Árd-ollaṁ, go han-ċeanaṁail orm nuair a ḃí mé i dTeaṁair."

Leis sin ċuadar isteaċ ċun an tiġe, agus ḃí fearaḋ na fíor-ḟáilte rómpa, agus má's tuirseaċ traoċta a ḃíodar, is méiḋreaċ mear-luṫṁar a rinneaḋ iad :—

Le nuaḋ gaċ biḋ, le sean gaċ óil,
Ar ṁiasaiḃ criostail, i gcuaċaiḃ óir,
Le caoineas coṁráiḋ, saiġneas sáiṁ,
Is suaiṁneas codlata go lá.

Lá ar n-a ṁáireaċ ḃí Eoċaiḋ agus an t-árd-ollaṁ ag siubal araon ar an mbán os comair an tiġe, agus ag cur sruaċain ar ċúrsaiḃ an tsaoġail le ċéile, nuair a dubairt an t-árd-ollaṁ :—

"Ḃí tú féin ⁊ Liagán ag cainnt aréir go raiḃ siḃ ag tóruiġeaċt 'Éin na gCúig nDaṫ' ar fud na tíre."

"Ḃíomar," arsa Eoċaiḋ, "agus sin é an méid a ḃí ḋá ḃarr againn ; aċt tá mé cinnte, má tá aon ḟáġail air, gur agad-sa atá a ṫuairisg."

"Ní'l a ṫuairisg ag éanduine eile ar druim na talṁana aċt agam-sa, ó cuireaḋ t'aṫair faoi'n gcréafóig ; agus is amlaiḋ a fuair mise an tuairisg sgríoḃṫa i n-oġam ċraoḃ ar ċlár beiṫe, a fuair mé ó t'aṫair le cuṁdaċ. Is maiṫ liom go ḃfuil ionḃa agam anois le seanaċas 'Éin na gCúig nDaṫ' a innseaċt faoi rún duit, mar is duit-se atá i ndán an t-éan a ċur ar faġáil :

"An t-am i ndeárna Gealta, aṫair-ṁóir t'aṫar, an tsléaċt ba ṁó i n-aġaiḋ na Rómánaċ, ḃí t'aṫair i n-éinḟeaċt leis ins gaċ gáḃ' ḋár ġaḃ sé ṫríd. Ní raiḃ t'aṫair aċt ḋá ḃliaḋain déag d'aois an t-am sin, ⁊ ċuir na gníoṁarṫa gaisge a rinne sé ríméad ar na Gaeḋil. Nuair a ṗós sé tamall maiṫ 'na ḋiaiḋ sin, ṫáinic ríġte na gcúigí le bronntanais ċuige. Is é m'aṫair a ḃí ina ollaṁ aige an uair sin. Tugaḋ ċuige bronntanas de'n ór fá ṫrí as Cúige Muṁan ; bronntanas de'n ór ġreannta as Cúige Ċonnaċt ; bronntanas d'ór agus d'airgead as Cúige Ulaḋ ;

bronntanas de ċloċaiḃ criostail ⁊ carrṁogail as Laiġniḃ ; ⁊ corn óir lán de néamnaċaiḃ ⁊ de ċloċaiḃ iolbuaḋaċa as Croimlinn na Séad.

"Ba mór an lúṫġáir a ċuir sé ar t'aṫair na bronntanais sin ḟáġail ; ⁊ ṡiubail sé féin ⁊ m'aṫair amaċ ar an mbán ar aġaiḋ a ċaisleáin le ċéile, ag glacaḋ comairle céard ab' ḟeárr a ḋéanaḋ leóḃṫa.

"'Tá oiread saiḋḃris agam ċeana ⁊ naċ gcaiṫfiḋ mé a leaṫ ċoiḋċe,' arsa Caṫaoir, 'agus meas tú cia'n úsáid ab' ḟearr dom a ḋéanaṁ díoḃ so, ó ṫárla naċ dteasduiġeann siad uaim?'

"Duḃairt m'aṫair naċ raiḃ aimreas aige naċ bḟoġnóċaidís dó i n-am eicín ; ⁊ go mb'ḟearr dó iad a ċuṁdaċ go maiṫ nó go dteasduiġdís uaiḋ, 'mar,' ar seisean, 'ní'l ḟios agad céard a ṫiucfas trasna ort féin nó ar do ċlainn go fóill.'

"Duḃairt Caṫaoir go mb'ḟíor sin, ⁊ go mba ṁaiṫ an ċomairle iad a ċur i dtaisge.

"'Sin é atá agad le déanaṁ,' arsa m'aṫair ; 'aċt ní ḟeileann sé duit-se nó d'éinne eile a ċuid saiḋḃris ar fad a ḃeiṫ aige i n-áit aṁáin, ⁊ cuir iad so do leiṫriḋ i n-áit naċ mbéiḋ ḟios ag duine ar biṫ cia mbéiḋ siad.'

"'Ní ḟéadfaiḋ mé a gcur i n-áit ar biṫ,' arsa Caṫaoir, 'naċ dteasdóċaiḋ gárda le n-a gcuṁdaċ.'

"'Ná bíoḋ éin-imniḋe ort faoi sin,' arsa m'aṫair —agus go díreaċ nuair a ḃí an focal ar a ḃéal sginn dreóillín amaċ ṫarta. 'An bḟeiceann tú an dreóillín sin?' arsa m'aṫair. 'Is beag é a neart,

aċt tá sé i n-ann a ḃfuil aige sa doṁan a ċuṁdaċ gan gárda. Cuir ṫusa na bronntanais i n-uaiṁ ṫalaṁna i n-áit iargcúil, ⁊ ní baoġal dóiḃ.'

"'Bíoḋ an dreóillín féin mar ċomarṫa agad-sa le sgríoḃ' síos i n-oġam ċraoḃ tuairisge na háite a mbéiḋ siad le faġáil,' arsa Caṫaoir, 'agus bíoḋ an samaltán céadna ar eoċair na gcomran i n-a gcuirfear iad—'sé sin dealḃ an dreóillín—agus bíoḋ an comarṫa agus an samaltán agad sgríoḃṫa i n-oġam ċraoḃ le dualaḋ diaṁair do-smaointe ar ċlár beiṫe ; ⁊, má ḟáġaim-se bás gan malraid ċomairle, bíoḋ an eoċair le fáġail ag an té a mbéarfaiḋ mise mo ḃeannaċt dó.'

"Sgríoḃ m'aṫair síos an t-ordúġaḋ sin ar ċlár beiṫe, agus fuair sé cúig ċomra uṁa, déanta ó láṁaiḃ suaḋ agus saor-ċeárda, leis na bronntanais a ċur annta, agus eoċair airgid le n-a n-aġaiḋ a raiḃ dealḃ an draoi-éin ar a cois ; agus is í an eoċair sin atá tusa a ṫóruiġeaċt. Cibé cé ġeoḃfas an eoċair, is dó-san atá na bronntanais luaċṁara sin dliġṫe, agus is duit-se is dual í, mar is agad a d'ḟág t'aṫair a ḃeannaċt."

"Agus cá ḃfuil an eoċair le faġáil?" arsa Eoċaiḋ.

"Tá sí agam-sa annso le tabairt duit—seo ḋuit í, agus mo ḃeannaċt féin léiṫe."

"Buaḋ agus beannaċt ar do láiṁ ar feaḋ do ṡaoġail," arsa Eoċaiḋ, "aċt ní ḟeicim uirṫi seo aċt aon daṫ aṁáin, 'sé sin daṫ an airgid."

"Fosglóċaiḋ sí sin gaċ éan-ċoṁra de na cúig cinn —agus béiḋ na cúig daṫ le faġáil agat istiġ annta, 'sé sin na cúig bronntanais ; mar is ionann 'daṫ' agus 'bronntanas' sa tsean-Ġaeḋilg."

"An lá ar ċuir tú coṁairle orm imṫeaċt ar Teaṁair, is cosaṁail naċ raiḃ an t-eólas sin agad, nó d'innseoċá ḋom é."

"Ḃí fáṫ agam leis," ars an t-ollaṁ. "Ḃí an tír ṫrí n-a ċéile san am sin ; agus b'ḟearr an ċoṁairle fanaċt go suaiṁniġeaḋ sí ; agus ḃí ḟios agam gur b'é an treóruġaḋ ceart a ḃí mé a ṫaḃairt duit, agus tú a ċur go Connaċtaiḃ san áit ar casaḋ ḋuit inġean an rí ; agus is é m'aṫair a ċuir na geasa ar Rí Ċonnaċta, mar ba ṁaiṫ leis cáirdeas agus cleaṁnas a ċeangal idir t'aṫair agus Rí Ċonnaċta."

"Go mba buan a ḃéas tú beó—ba ṁaiṫ í do ċoṁairle i gcoṁnaiḋe. Ḃéiḋ Rí Ċonnaċta agus a inġean ag an Oireaċtas, agus níor ḃfuláir ḋom na geasa a ċoṁlíonaḋ sul dá dtéiġiḋ mé féin go dtí an tOireaċtas ; agus baḋ ṁaiṫ liom dá n-innsiġteá ḋom cá ḃfuil an uaiṁ ṫalṁana a ḃfuil na coṁraí uma i dtaisge innte."

D'innis an t-árd-ollaṁ sin dó, "aċt," adeir sé, "beiḋ tú sgaṫaḋ maiṫ dá dtóruiġeaċt, 'aindeóin go ḃfuil an tuairisg agad, mar tá ort dul ṫrí ċoilltiḃ ⁊ bealaiġiḃ aisdreánaċa, agus tá cuartuġaḋ mór le déanaṁ agad, sul dá ḃfáġa tú amaċ an uaiṁ ṫalṁana."

Ḃíoḋar cúig oiḋċe agus cúig lá i dtiġ Liagáin, ag caiṫeaṁ fleiḋe agus féasta; agus annsin d'imṫiġ Eoċaiḋ agus Liagán ag tóruiġeaċt na huaiṁe talṁana do réir mar fuaireadar an tuairisg. Ṫugadar orduġaḋ dá ngiollaiḃ iad a leanaṁaint, agus capaill agus carbaid a ḃeiṫ aca le go dtiuḃarfaidís leóḃṫa an t-ór agus na seoide.

CAIBIDIL VII.—FÉIS NA TEAṀRAĊ.

TAR éis imṫeaċta d'Eóċaiḋ agus do Liagán, ḃí mór-uaisle as gaċ ceárd d'Éirinn ag cruinniuġaḋ ag Oireaċtas na Teaṁraċ. Ṫáinic ann clanna ríġte agus árd-ḟlaiṫe as na cúig cúigiḃ, agus maiṫe agus mór-uaisle na tíre; agus ḃí ann, maraon leóḃṫa, Rí Ċonnaċta agus a ċoṁluċt, agus Eiṫne áluinn agus mná uaisle na cúige, agus iad gléasta i síoda agus maoṫ-ṡról do réir na haimsire a ḃí ann. Ṫáinic ann, abaile as Albain, rí-árd-ġaisgiḋiġ na hÉireann; agus ḃí leóḃṫa Rí Alban agus a inġean, Maiġne na Mín-ġile.

Ḃí bunáite na ndaoine cruinn, agus iad ṫrí n-a ċéile, 'dul anonn agus anall ar ḟaiṫċe na Teaṁraċ. Ḃí coṁráḋ agus ciúin-aiġneas ar siuḃal ag gaċ aicme ḋíoḃṫa, agus iad ag fáilṫiuġaḋ roiṁ a gcáirdiḃ, nó gur éiriġ le Caṫaċ dul anonn san áit a ḃfaca sé Eiṫne agus cuideaċtain léiṫe ar leaṫ-taoḃ an aonaiġ.

“Mo ṡeaċt gcéad míle fáilte roṁat, a ríoġan óg,” ar seisean, “is fada san aireaċas mé, ag

féaċaint an ḃfeicfinn uaim ṫú i n-áit ar biṫ. Do réir ċosamlaċta, níor ċuir an t-aisdear tadaí as duit, mar is dear sgiaṁaċ so-ṁeanmnaċ a ḃreaṫ-nuiġear tú ; agus is mór an cliú do'n áit seo go dtáinic tú ann. Ní'l aondune eile 'a mb'ḟearr liom ḟeiceáil annso ná ṫú, agus b'ḟada liom go dtagainn ar ais go ḃfeicinn aríst ṫú, mar ní'l do ṡaṁail imeasg ban óg na hÉireann,"

"Is maiṫ a duḃairt tú sin, a Ċataiġ," arsa Eiṫne, "go dearbṫa, tá Éire leaṫan go maiṫ, aċt is leiṫne Éire agus Albain ; agus ó ṫárla go ḃfuil eolas agad ar an dá ṫír, is maiṫ a rinne tú gan labairt aċt ar Éirinn ; agus má b'ḟada leat go dteagtá ar t'ais, b'ḟada go dtáinic tú. Ní ṫóigim sin ort, agus ní ċóir go dtóigfinn, agus is rí-ṁaiṫ liom ṫú ḟeiceáil ar ais ó'n gcogaḋ in do sgéiṁ agus in do ċruṫ féin agus feicṫear dom naċ ḃfaca mé ariaṁ ṫú ċoṁ croiḋeaṁail aigeanta agus tá tú."

"Tá mé maiṫ go leór ar an mbealaċ sin," ar seisean, "agus níos fearr aríst as uċt ṫusa a ċlois-teáil dá ráḋ. Níor ṁisde dam go deiṁin Éire agus Albain a ċur i gcuideaċt agus an ċraoḃ a ṫaḃairt duit-se ; aċt ní'l aon ċeó ag dul idir mé agus suaiṁ-neas na hoiḋċe aċt éan-ruḋ aṁáin, agus d'innseo-ċainn duit é, dá mbaḋ áil leat é a ċloisteáil."

"Ní'l mórán cosaṁlaċt diṫ-suain ná easbaiḋ codlata ort go deiṁin," arsa Eiṫne, "níor ċeap mé ariaṁ gur duine imniḋeaċ a ḃí annat ; agus ní'l ḟios agam céard a ċuirfeaḋ aṫruġaḋ ort, nó a ṫiuḃarfaḋ

áḋḃar buaḋarṫa ḋuit, murab é go dtáinic easaon-tas ar biṫ idir tú féin agus Maiġne na Mín-ġile—ċuala mé go raiḃ tú go h-an-ṁór léiṫe."

"Cia'n ċaoi a ḃfuair tú tuairisg uirṫi, nó cia an nós ar éiriġ leat a ċloisteáil go raiḃ carṫannas ar biṫ eadrainn?"

"Cia'n ċaoi a gcloisfinn é, aċt mar ċluinim 'ċ uile rud a ḃíos ag dul ṫart?" ar sise, "ní ḟaca mé go fóill í, aċt ċuala mé go raiḃ sí annseo. An fíor go ḃfuil sí ċoṁ maiṫ agus tá a cáil?"

"Dá ḟeaḃas is tá a cliú, ní'l sé blas níos fearr ná í féin," arsa Caṫaċ, "agus ḋeaṁan mórán bean, cé is muite ḋuit féin, dá ḃfaca mé go fóill, ab' ḟearr maise agus méin ná í."

"Slán an sgéal!" arsa Eiṫne, "aċt ná tóig orm é, a Ċaṫaiġ, má ċuirim ceist eile ort. An ḃfuil mean-amain agus inntinn aici do réir a háilleaċta? Baḋ ṁaiṫ liom aiṫne agus eolas a ċur uirṫi, agus ó ṫárla gur ċuala mé an oiread sin dá cáil, baḋ ṁaiṫ liom fios a tréarṫaí a ḃeiṫ agam freisin."

"Ar casaḋ ḋuit Eoċaiḋ mac Caṫaoir Ṁóir ó ṫáinic sé as Albain? D'ḟéadfaḋ seisean fios a tréarṫaí a ṫabairt ḋuit ċoṁ maiṫ liom-sa.; mar, nuair a ḃí sé tinn tréaṁneaċ de ḃárr a ndeaċa sé ṫríd sa gcogaḋ, ní raiḃ liaiġ i gcúirt a h-aṫar ba ḋúṫraċtaiġe ag cur íocsláinte le n-a ċneaḋaċaiḃ ná ise."

"Ḃí?" arsa Eiṫne. "Téanam ort go ḃfeiceamuid í."

D'imṫiġeadar anonn annsin go dtí an áit a raiḃ mná uaisle Alban; agus is gearr go raiḃ Eiṫne álainn agus Maiġne na Mín-ġile ċoṁ carṫannaċ le céile agus dá mbeaḋ aiṫne aca ar a céile ariaṁ.

Níor ḃ'ḟada dóiḃ ag cainnt, nuair a ṫáinic naonḃar de óglaiġiḃ an rí amaċ i lár an aonaiġ, agus a ḃeann-ḃuaḃaill ina láiṁ ag gaċ duine aca. Séideadar iad go híseal, agus go hárd i ḃfiaḋnaise an ċruinniġṫe, agus d'ḟuagair siad go raiḃ fleaḋ agus féasta ullaṁ, agus go raiḃ cuireaḋ fairsing foirleaṫan ó'n rí a ḋul d'á gcaiṫeaṁ.

Ṫáinic 'ċ uile ḋuine aca annsin, i ndiaiḋ a céile, do láṫair Ċuinn Ċéad-ċaṫaiġ, agus ċuir seisean céad míle fáilte rómpa go Teaċ Meiḋreaċ Míoḋċuarta an Rí; agus ḃí annsin rómpa buird agus binnsí déanta de ġallċnó ó láṁaiḃ ruaḋ agus saor-ċéarda, agus níor léar do'n tsúil ba géire sgaraċa nó siúntaí an áḋmuid; gur faluiġeaḋ gaċ bord aca le sgáraoid de ṫoġa an lín-éadaiġ, deáġ-ṁaisiġṫe le druim agus óir-ġréas, do réir na h-aimsire a ḃí ann; gur leagaḋ anuas ċuca annsin

Nuaḋ gaċ bíḋ agus sean gaċ óil
Ar ṁiasaiḃ criostail, i gcuaċaiḃ óir,

nó go mba subaċ sáṫaċ so-ṁeanmnaċ iad.

Ḃí an rí ina ṡuiḋe go hárd ar ċaṫaoir deáġ-ṁaisiġṫe leis an ór fá ṫrí, agus an ḃainríoġan ar ċaṫaoir eile le n-a taoḃ. Ṫáinic fileaḋa agus báird an rí sa láṫair annsin—duine agus fiċe aca—agus ḃí ag gaċ duine aca cláirseaċ déanta de'n dair agus

de'n tsaileóig ḋeirg, cóirighṫe suas le cnaipíḃ de'n ór ġreanta agus le criostal; gur seinneadar suas ceol ba ḃinne ná na ceolta síḋe; agus as sin tosuiġeaḋ siamsa na hoiḋċe—ag seinnm ċeoil, ag gabáil amrán, ag aiṫris duanta, ag imirt fiṫċille, ag bronnaḋ séad, agus ag innseaċt sgéalta greannṁar go raiḃ sé i ḃfad 'san oiḋċe—nó go ndeaċaiḋ na mná anonn go ráiṫ na bantraċta ċun suain agus codlata, ⁊ go ndeaċaiḋ na fir anonn ag an ḃforraċ.

Lá ar n-a ṁáireaċ ḃí cleasa lúṫa agus lúṫ-ċleasa ar siuḃal ar ḟaiṫċe na Teaṁraċ. Ḃí árdán ag ceann na faiṫċe le haġaiḋ an rí, ⁊ caṫaoireaċa ṫart timċeall ar an árdán le haġaiḋ na n-ollaṁan ⁊ na ndraoiḋṫe agus aos seanmna na Teaṁraċ. Ḃí mór-uaisle na gcúigí ar ġaċ aon taoḃ do'n rí—na fir ar ṫaoḃ a láiṁe deise agus na mná ar ṫaoiḃ a láiṁe clí, do réir mar ḃí orduiġṫe ó aimsir Ṫuaṫail Rí Éireann.

Ḃí mar sin ar feaḋ seaċt lá, agus an t-oċtṁaḋ lá ḃí an rí le breiṫeaṁnas a ṫaḃairt ar na cleasaiḃ lúṫa. Ṫárla go raiḃ Eiṫne agus Maiġne an lá sin i n-éinḟeaċt le ċéile, mar ba gnáṫaċ ó'n gcéad lá ar ċuireadar aiṫne ar a ċéile—agus ḃíodar i n-a suiḋe i n-áit a raiḃ amarc maiṫ aca ar 'aċ uile níḋ.

"Is maiṫ liom," arsa Maiġne, "go dtáinic mé annso, mar ní ḟaca mé tadaí ariaṁ in mo ṫír féin a ḃféadfainn a ċur i gcomórtas le Oireaċtas na Teaṁraċ. Feicṫear dom naċ mbeiḋinn tuirseaċ go deo annso, agus is ag dul i ḃfeaḃas atá na cleasa lúṫa 'ċ uile lá."

"Is rí-ṁaiṫ liom go dtaiṫniġeann Éire ċom maiṫ sin leat," arsa Eiṫne, "agus tá súil agam go dtaiṫneoċa sí ċom maiṫ leat agus go ḃfanfa tú ċoiḋċe innte. B'ḟearr liom ná siamsa na féise dá ḃfantá, agus b'ḟearr le daoiniḃ eile freisin é.

"Cia hiad na daoine eile?" arsa Maiġne.

"Ó, is cuma cia hiad," arsa Eiṫne, "aċt tá siad ann; agus sílim go ḃfuil baraṁail agad féin go mbeaḋ Cataċ Crógánta ar ḋuine aca."

"Ó, éist liom," arsa Maiġne, "ná labair liom ar an gcleasaiḋe sin. Tá oiread cluainiḋeaċta ag Cataċ agus naċ ngéillfeaḋ duine ar biṫ dó. Tá sé ċom milis le mil, agus glórṫa aige ċom binn leis an gcéirsiġ, aċt tá sé ċom haeḋearaċ leis an gcaislín cloċ, agus ní túisge agad ná uait é. Leag mise súil sáṫaċ luaṫ air, ⁊ tá mé i n-ann imirt leis agus ní mór ḋom é."

"Dá ríriḃ?" arsa Eiṫne, "aċt is mór an t-iongnaḋ liom—le súgraḋ nó le greann—go gcuirfeá suim i nduine ar biṫ a gceapfá go mbeaḋ an dá ċroiḋe aige. 'Sé an bealaċ atá liom-sa, ba ċuma agam nó uaim duine de'n tsórt sin."

"Maidir leis sin," arsa Maiġne, "ḋeaṁan ḟios cia méad croiḋe atá ag Cataċ boċt. An gcuala tú ariaṁ 'ní lia tír ná gnás?'—ní lia duine ná inntinn—agus ní'l éin-ḟear i nÉirinn a b'ḟearr a taiṫneóċaḋ liom ná é."

"B'ḟéidir go ḃfuil an ceart agad," arsa Eiṫne "aċt feictear ḋaṁ-sa gur fearr an té a seasfaḋ go

buan ná an té a ḃéaḋ ag aṫruġaḋ. Ní'l mórán neiṫe sa saoġal a ṁearas go buan agus, i ngeall ar a ngainne, tá fearr is barr urrama ag dul dóiḃ. Cuir i gcás an ġrian agus an ġealaċ—is í an ġrian is seasta agus is buaine a ġealas ins na spéarṫaiḃ, agus fóġnann feara Fáil di os cionn gaċ níḋ.''

''Seaḋ,'' arsa Maiġne, ''agus fóġnann sí dóiḃ-san mar an gcéadna—ní do ḋuine nó do ríoġaċt atá sí ag deallraḋ ins na spéarṫaiḃ, aċt do'n doṁan go léir—agus má ċuireann sí loinnir agus bláṫ ar ríoġaċtaiḃ eile ċoṁ maiṫ le Éirinn, ní luġaide is grian í go ndéanann sí é, agus ní ċailleann sí an urraim atá ag muinntir na hÉireann di aċt a oiread.''

''Tá ḟios agam sin,'' arsa Eiṫne, ''agus go ḃfóġnann an ġealaċ do 'ċ uile ríoġaċt go díreaċ ar nós na gréine. Aċt ní hionann buanas dóiḃ. Is é an deallraḋ céadna a ṫagas i gcoṁnaiḋe ó'n ngréin, aċt tigeann dul do'n ġealaiġ coṁ luaṫ agus ḃíos sí lán.''

''D'oile, a Eiṫne,'' arsa Maiġne, ''is cuma, sa gcás sin, céard a ḋéanfas an ġealaċ nó an ġrian, aċt an duine a ḃfuil an ṁaiṫ agus an ġeanaṁlaċt ann is furasda aiṫne air é—agus ní ḟaca mé samail Ċataiġ imeasg feara Fáil aċt éin-ḟear aṁáin, agus is mór an t-iongnaḋ liom naċ ḃfuil sé annso. Rinne sé gníoṁarṫa móra ag cosaint ríoġaċta m'aṫar. Loiteaḋ é sa gcaṫ, agus ċaiṫ sé tamall ṫall sa gcúirt againn, agus a ċréaċta dá gcnearuġaḋ—fear breáġ iomlán déanta, agus ceann-aġaiḋ ġeanaṁail ṫeaċtṁar air, a raiḃ soineanntaċt agus suḃáilce, cróḋaċt

agus calmaċt ann—is é an t-ainm a ḃí ar Eoċaiḋ, agus ba ṁac do Ċaṫaoir Ṁór, Rí na hÉireann, é.”

“Creidim nár ṁisde dó an méid aire a ṫug tusa dó—go méaduiġtear an ṁaiṫ d'á cionn duit.”

“Ní féidir go ḃfuil muinntear agad-sa leis?” arsa Maiġne.

“Tá,” arsa Eiṫne, agus d'aiṫris sí di iomlán an sgéil, agus an fáṫ naċ raiḃ sé ag an Oireaċtas.

“'Conáċ sin oraiḃ le ċéile,” arsa Maiġne, “is minic a ṫug mé faoi deara naċ raiḃ tú ag glacaḋ mórán sbéise ins na cleasaiḃ lúṫa—anois tuigim cia'n fáṫ—agus ba ṁinic an fiodán ar do ṡúil, agus tú ag dearcaḋ uait faoi rún. An ḃfuil aon ḃaraṁail agad cia'n uair a ṫiucfas sé?”

“Tá mé i gcoṁnaiḋe ag súil leis,” arsa Eiṫne. “Ġeall sé go dtiucfaḋ sé.” Ċuir sí an fiodán ar a súil agus d'ḟan sí i n-a sost tamall ag breaṫnuġaḋ uaiṫi. “Seo, a Ṁaiġne,” adeir sí, “féaċ an ḃfeicfeá tadaí ag bun na spéire.”

Ċuir Maiġne an fiodán ar a súil. “Feicṫear ḋom,” ar sise, “go ḃfuil toirt ḃeag ag bun na spéire, aċt is beag le gur léar ḋom í—“Ó, ní'l,” ar sise arís, “ní'l sí ag corruiġe.”

“Ní'l annsin,” arsa Eiṫne, “aċt tom beag coilleaḋ—is fada é sin ḋo mo ċur-sa amuḋa.”

“Baḋ ṁaiṫ liom dá ḃfeicinn annso é,” arsa Maiġne, “is iongantaċ an treasgairt a rinne seisean ar naṁaidiḃ ar dtíre.”

“Truaġ sin,” arsa Eiṫne, “mar is obair í sin naċar

ċóir, dá mbéaḋ neart air. Ḃí Eoċaiḋ ag aiṫris dom fá na Rómánaiġiḃ—go mba daoine teaċtmara go maiṫ a ḃí annta le dearcaḋ orṫa. Aċt, ar ndóiġ, ciar ḃ'iongnaḋ go mbeaḋ fuil dá dortaḋ measg daoine naċar ḃ'ionann dóiḃ cineaḋ agus teanga nuair a ḃíos oiread imris idir Gaeḋil iad féin.”

Ag críoċnuġaḋ na cainnte seo ṫugadar fa deara go raiḃ an rí ag braṫ ar ḃreiṫeamnas a ṫaḃairt ar na cleasaiḃ lúṫa. D'éiriġ sé ina ṡeasaṁ i ḃfiaḋnaise na ndaoine gaċ aon taoḃ de agus laḃair sé :

“A ríġte, a ṁór-uaisle na gcúige, agus a ċoṁ-Ġaeḋeala—giḋ gurab 'eo í an ċéad ḃliaḋain agam-sa i n-árd-riaġaltas na tíre—ní hí an ċéad ḃliaḋain agam í ag an Árd-ḟeis seo ; agus ní ḟaca mé go fóill aon tasbánaḋ níḋ b'ḟearr de ġníoṁarṫa gaisge, de luaṫaḋ agus spreacaḋ na nGaeḋeal ná ḃí le feiceáil i mbliaḋna. Ċuir Cúċulainn na cleasa lúṫa seo ar bun le go ngaḃfaidís ċun tairḃe do'n tír, agus go ngaḃfaḋ Gaeḋil ar aġaiḋ agus ċun treise ; agus ba ṁaiṫ leis go ḃfásfaḋ fearaṁlaċt agus meanmain a n-intinne coṁtrom le luaṫaḋ agus spreacaḋ a ngéaga. Is maiṫ liom-sa go ndeaċaiḋ cróḋaċt agus calmaċt na hÉireann ċun tairḃe d'ár gcáirdiḃ i nAlbain. Agus tugaim orduġaḋ indiu do na hollaṁnaiḃ agus do na draoiḋtiḃ cunntas cruinn a ċur síos i leaḃar meaḃránaiġ na Teaṁraċ ar ainmneaċaiḃ na ngaisgiḋeaċ a tóig láṁ sa gcogaḋ sin, agus ar na gníoṁarṫaiḃ ba mó dá ndeárnaḋ ann. Ó tárla go ḃfuil na gaisgiḋiġ iad féin annso, baḋ ṁaiṫ liom iad

a ṫeaċt ċun láiṫreaċ, agus teasdas agus tuairisg a ṫaḃairt dúinn os coṁair feara Fáil ar gaċ a ndéarna siad sa gcogaḋ.”

Ṫáinic na gaisgiḋiġ ċun láiṫreaċ annsin, agus fuaireadar coṁṁolaḋ croiḋeaṁail cáirdeaṁail ó'n gcruinniuġaḋ ar fad ar ṫeaċt i láṫair dóiḃ.

“Creidim,” arsa Conn, “gurab é Cataċ Crógánta as Sliaḃ Luaċra a ċuaiḋ mar ṫaoiseaċ ar an laoċraiḋe, ⁊, dá ḃríġ sin, is dó is cóir cunntas a ṫaḃairt dúinn ar a ngníoṁarṫaiḃ.”

“Déanfa mé sin duit, a rí,” arsa Cataċ, “aċt baḋ ṁaiṫ liom dá gcuirṫeá an teasdas ⁊ tuairisg seo go h-aṫ-lá, mar tá beirt de na laoċraiḋe uireasḃaċ orainn.”

“Cia hiad féin?” arsa Conn.

“Tá,” arsa Cataċ, “Eoċaiḋ mac Caṫaoir ⁊ Liagán Láiṁ-éaċtaċ.”

“Tá an lá indiu leagṫa amaċ agam le haġaiḋ na ngnóṫa seo,” arsa Conn, “⁊ ní go maiṫ a ḟéadfas mé an obair a ċur go haṫ-lá.”

Is annsin a d'éiriġ Cataċ suas go hárd i measg na ḃfear, ⁊ d'aiṫris sé iomlán an sgéil ó ṫús go deireaḋ, mar d'éiriġ leoḃṫa i n-Albain.

Nuair a ḃí sé réiḋ d'éiriġ an t-árd-ollaṁ i n-a ṡeasaṁ, ⁊ an leaḃar meaḃránaiġ i n-a láṁaiḃ ⁊ léiġ sé amaċ an cunntas a ḃí sgríoḃṫa síos aige. Annsin d'éiriġ Conn i n-a ṡeasaṁ arís ⁊ labair sé:

“Ní hé aṁáin gur ċeart dúinn ar fad buiḋeaċas a ġaḃáil leis na laoċraiḋe a tóig láṁ ins an gcogaḋ

sin, ⁊ coṁṁolaḋ croiḋeaṁail a ṫabairt dóḃṫa, aċt baḋ ċeart duais áiriṫe a ṫabairt ag an ḃféis seo do'n muinntir is mó a rinne gníoṁ ann. Ní ċuirfiḋ sé tadaí as do'n tír seo go ḃfuair na Róṁánaiġ an ṁéid sin de ṫarbánaḋ ar ċróḋaċt Ċlainne Gaeḋeal; agus ní córṫa do na h-ollaṁnaiḃ cunntas a ċoimeáil ar gaċ teiṁeal a ṫigeas ar an ngréin ⁊ ar an ngealaiġ, agus ar na dreigiḃ a ṫuiteas as spéarṫa neiṁe—ná ar ġníoṁarṫaiḃ laoċraḋ na tíre seo. Is do Eoċaiḋ mac Caṫaoir atá an ċoróin ríoġḋa ag dul as ucht go ndeárna sé an gníoṁ ba ṁó. Tiubharfar claiḋeaṁ dorn-ċúil óir do Ċaṫaċ; agus gaṫ-bolg de síoda na hEadáinne deáġ-ṁaisiġṫe le óir-ġréas Gaeḋealaċ do Liagán. Aċt ó ṫárla go ḃfuil an dís úd uireasbaċ orainn, a Ċaṫaiġ, is fearr dúinn bronnaḋ na nduaiseanna a ċur go haṫ-lá ⁊ do ċlaiḋeaṁ a ṫabairt duit-se an uair sin.”

Go díreaċ mar ḃí Conn ag braṫ ar suiḋe síos, d'éiriġ tormán cainnte i measg na mban mar siobrán a ḋéanfaḋ éanlaiṫ ag imṫeaċt i n-a sgaoiṫ san aeḋear, ⁊ ḃí an sgéal le cloisteáil i measg cáċ “Tá siaḋ ag teaċt!”

D'éiriġ gaċ a raiḃ sa láṫair i n-a seasaṁ agus ċonnaiceadar ċuca tríd an leirg Eoċaiḋ ⁊ Liagán ar ḋá eaċ ḃána, ⁊ giollaí i n-a ndiaiḋ ⁊ eaċraiḋ ⁊ carbaid leoḃṫa. Ċoṁ luaṫ ⁊ ṫáiniceadar ċun láiṫreaċ, fearaḋ fíorċaoin fáilte rómpa; ⁊ ċuadar anonn ⁊ d'umluiġeadar do'n rí. Ċraiṫ seisean láṁ leóḃṫa go croiḋeaṁail ruairc agus dubairt sé:

“Is maiṫ an tráṫ a dtáinic siḃ, mar is éard a ḃí ar bun annso ó ṁaidin tráċt ⁊ tuairisg ar 'ur ngníoṁarṫaiḃ, ⁊ tá mé le duaiseannaiḃ a ṫaḃairt daoiḃ ar a son.”

“Is mór an gar ḋúinn, a Árd-rí,” arsa Eoċaiḋ, “má b'olc maiṫ ar ngníoṁarṫa, naċ droċ-ċáil a tugaḋ orainn. Ba ċóir ḋúinn a ḃeiṫ annso níos luaiṫe, dá mbeaḋ neart air; aċt ní beag linn an ṁoill a ċongḃamar ar obair an lae seo, gan a ḃeiṫ ag coinneáil tuilleaḋ moille oraiḃ ag gaḃáil ar leiṫsgéil, aċt aṁáin a ráḋ—ó fuaireamar ionḃa ar a ṫeaċt, go dtáiniceamar láiṁ le luaiṫ.”

“Is maiṫ ann anois féin siḃ,” arsa Conn, “tá an ċéad duais ag dul duit-se, a Eoċaiḋ, 'sé sin coróin ríoġḋa, ⁊ cuirfiḋ mé féin ar do ċeann í. Is maiṫ an lá a ṫáinic sé sa saoġal go gcuirfinn coróin ort-sa, ṫar éis gur mé a ḃain an ċoróin ḋe t'aṫair. Is truaġ liom anois gur ṫóig mé a leaċt, aċt is mór an sásaṁ go ḃfuil a ṁac i n-ann a ċliú a ṡeasaṁ annso indiu.”

Ċuir sé coróin óir ar ċeann Eoċaḋ annsin, ⁊ ṫug sé na duaiseanna eile do Ċataċ ⁊ do Liagán; ⁊ ba ṁór é an coṁṁolaḋ a fuaireadar ó árd-uaisliḃ na hÉireann.

Ċaiṫeadar an oiḋċe sin i dTeaṁair féin, ag caiṫeaṁ fleiḋe ⁊ féasta; ⁊ ba ṁór an lúṫġáir a ḃí ar Eiṫne ⁊ ar a haṫair nuair a d'aiṫris Eoċaiḋ ḋóiḃ gaċ ar éiriġ leis ó d'ḟág sé iad, ⁊ nuair a taisbáin sé gaċ ar ċuir “Éan na gCúig nDaṫ” ḋe ḟáġaltas ċuige.

Nuair a ḃí sé ag tarraingt ar ḋeireaḋ an Luġnais ḃí Eiṫne ⁊ Eoċaiḋ le ḃeiṫ pósta, ⁊ ḃí na h-árd-ḋraoiḋte faoi réir leis an gceangal a ḋaingniuġaḋ eatorra, i láṫair na Féise.

Nuair a ċonnaic Cataċ sin, dubairt sé leis féin: ‘‘Is olc a ḋéanfainn-se mo leas an ċraoḃ a leigean ar fad le Eoċaiḋ, gan bean a ḃeiṫ agam féin ag dul aḃaile ó'n Oireaċtas ċoṁ maiṫ leis.’’

D'imṫiġ sé anonn go dtí an áit a raiḃ Maiġne, ⁊ dubairt sé léiṫe, an rud a ḃeaḋ ag duine do ḋéanaṁ, go mbaḋ ċeart dó é a ḋéanaṁ ⁊ gan a ḃeiṫ ag cainnt air.

Ṫosuiġ sí ag fonóid faoi i dtosaċ, aċt ṫáinic sí leis fá ḋeireaḋ, gur pósaḋ an dá lánaṁain os coṁair draoiḋte ⁊ ollaṁna na Teaṁraċ.

D'imṫiġeadar ṫar éis na Féise aḃaile ċun a ndúiṫċí féin; ⁊ ba ṁinic 'na ḋiaiḋ sin a ṫéiġdís féin ⁊ Liagán ar cuairt agá n-a ċéile ⁊ ag Rí Alban, ⁊ ḃí saoġal breáġ aoiḃinn aca, gan tadaí ag cur imniḋe orṫa, aċt fearr is barr siamsa a ḃeiṫ aca.

AN ĊRÍOĊ.

Foclóir.

A

aicme, often aicne in spoken l. = a class, a sect.
áiḋḃéil, -e, *f.*, exaggeration, gan easnaiṁ gan áiḋḃéil, without defect without exaggeration.
aigeanta, *a.*, spirited, vigorous.
aigneaḋ, *f.*, the mind (somet. aigne).
aiġneas, -is, *m.*, conversation.
aindeoin=aiṁḋeoin, in phrase "d'á aindeoin," in spite of him ; "'aindeoin go ḃfuil an tuairisg agat," even though you have the tidings.
ainṁiḋe, *gen. id.*, -iḋte, *m.*, a wild beast.
ainmniġim, -iġṫe, *v.*, I name.
aireaċas, -ais, *m.*, watching, 'san aireaċas, on the watch.
aisdir, *gen. id.*, *m.*, a journey, *nom.* often written aisdear.
aisdreánaċ, -aiġ, *a.*, lonely, unfrequented.
aislinn, -inne, *f.*, a dream, a vision.
aiṫrisiġim, *v. tr.*, to tell, to relate ; ag aiṫris air, imitating him.
áluinn, -inne, *a.*, beautiful ; is áilne (áille), most beautiful.
aṁlaiḋ, *adv.*, so, how ; rinneadar aṁlaiḋ, they did so ; is aṁlaiḋ a ṫarluiġ, it happened in this way.
annsa, comp. of ionṁuin, dearer, more beloved ; is annsa liom, dearest to me.
anróiḋteaċ, -iġe, *a.*, troublesome.
aoiḃinn, -inne, *a.*, delightful, happy.
aoiḋeaċt, -a, *f.*, lodging, hospitality.
aoileann, -inne, *f.*, a handsome girl.
aois-díoġḃáil, disorder.
araon, *adv.*, together.
ard-ḟlaiṫ, -aṫa, *m.* and *f.*, a mighty prince.
áṫas, -is, *m.*, great pleasure.
aṫ-lá, *m.*, another day ; cur go haṫ-lá, to adjourn.
aṫ-uair, *f.*, a second time.

B

baileaċ, *adv.*, altogether, fully.
bairín, *gen. id.*, *pl.* -í, *m.*, a cake.
ban ċoiṁdeaċta, *gen. pl.* of bean ċoiṁdeaċta, a lady's maid.
baraṁail, -ṁla, *f.*, an opinion.
béim, e, *f.*, a cut.
beann-ḃuaḃaill, *f.*, a trumpet.
beiṫ, -e, *gen. pl.* -eaḋ, *f.*, a birch tree.
beoir, -óraċ, *f.*, beer.

binnse, *gen. id.*, *pl.* -sí, *m.*, a bench.
bíoḋgaim, *v. intr.*, I start.
biṫ, -eaṫa, *m.*, the world ; ar biṫ, in the world, at all ; 'sa mbiṫ bán, anywhere (*lit.*, in the white world).
Blaḋma (Sliaḃ), the Slieve Bloom mountains.
bonn, -uinn, *m.*, the sole, the foundation ; áit na mbonn, on the spot.
braiġdeanas, -ais, *m.*, imprisonment.
bráiġsiléad, *m.*, a bracelet.
bráṫaċ, -aiċ, *m.*, judgment ; go lá luain an ḃr., to the very last day.
briaṫair, *dat.* of briaṫar, *f.*, a word.
breiṫ buaiḋ air, gaining advantage over him.
breiṫeaṁnas, -ais, *m.*, judgment.
bronntanas, -ais, *m.*, a present.
bruiġean, -iġne, *f.*, a fairy palace.
buaḋ, -iḋ, *m.*, victory (somet. *f.*).
buaiḋreaḋ, -aḋarṫa, *m.*, trouble.
buanas, -ais, *m.*, permanence.
bunáite, the greater part, nearly all.
buntáiste, *gen. id.*, *f.*, an advantage.

C

caḃlaċ, -aiġ, *m.*, a fleet.
cáċ, *indecl.*, all (the people), i measg ċáċ, in the presence of all, cáċ is aspirated in the *gen*.
caoineas, -is, *m.*, gentleness ; caoineas comráiḋ, a pleasant chat.
cáirdeaṁail, *adj.*, in a friendly manner.
cáirdeas, -is, *m.*, friendship.
cairlín cloċ, *m.*, a stone-chatterer.
calmaċt, -ta, *f.*, bravery, also bragging.
cara, -ad, -aid, *f.*, a friend.
carbad, -aid, *m.*, a carriage.
carr-ṁogal, -ail, *m.*, a precious stone.
carṫannaċ, *adj.*, friendly.
carṫannas, -ais, *m.*, friendship.
casaoid, -ide, *f.*, a complaint.
caṫḃarr, -airr, *m.*, a head-gear.
céaċta, *gen. id.*, *m.*, a plough.
ceanaṁail, *adj.*, fond, affectionate.
ceann-aġaiḋ, *gen.* -aiġṫe, *f.*, the face.
ceaṫraṁa, -an, -ain, *f.*, a quarter, a stanza.
ceileaḃar, -air, *m.*, warbling, also conversation.
céile, *gen. id.*, *m.*, a companion, céile comraic, an antagonist.
céirseaċ, -iġe, *f.*, a species of thrush.
ceo draoiḋeaċta, *m.*, a cloud of enchantment.
ciallaiġim, *v.*, *tr.* and *intr.*, I explain, I mean.
cinnim, *v. intr.*, I fail ; cinnfiḋ sé orm, it will fail me ; tá mé cinnte, I am sure.

cion, *gen.* ceana, *m.*, affection, love.
ciúm-aiġneas, -is, *m.*, gentle conversation.
ciuṁais, *f.*, a border.
claḋaire, *gen. id.*, *m.*, a coward, *pl.*=-aiḋe.
claiḋeaṁ, -iṁ., *m.*, a sword.
cláirseaċ, -iġe, *f.*, a harp.
clais-leaṫan, *adj.*, hollow, broad-bladed.
claoiḋim, *v. tr.*, I subdue.
cleamnas, -ais, *m.*, a match.
cleasaiḋe, *gen. id.*, *pl.* -aiḋṫí, *m.*, a trickster.
cliaḃ, -éiḃ, *m.*, the bosom.
cliaṁain, *m.*, *gen. id.*, a son-in-law, a connection by marriage.
cluainiḋeaċt, -ta, *f.*, guile.
clúduiġim, *v. tr.*, I cover.
cneaḋ, -a, a wound ; *pl.* cneaḋaċa.
cneas, *gen.* cnis, cneasa, *m.*, the skin.
cneasda, *adj.*, honest.
cneasdaċt, -ta, *f.*, honesty ; géar-ċneasdaċt, scrupulous honesty.
cneasuiġim, *v. intr.*, I heal.
cogarnaiġil, -iġle, *f.*, whispering.
coigcríġ, -iġe, *f.*, a remote place.
coigcríġeaċ, -iġ, *m.*, a stranger, a foreigner, *pl.* coigcriġṫe.
coiṁdeaċt, -ta, *f.*, a *verbal noun*, the act of waiting on, taking care of.
coiméad, -ta, *m.*, guarding, protecting.
coiméad beaṫa, *m.*, a life protector, a defence, *hence* the right hand.
coimirce, *f.*, protection, quarter.
cóiriġim, *v.*, *intr.*, I dress, I adorn.
coisiḋeaċt, -ta, *f.*, walking.
coll, *m. indec.*, hazel.
cóṁair, *f.*, presence ; os a ċóṁair, in his presence.
coṁaraiḋeaċt, -a, *f.*, form, appearance.
coṁarṫaiḋeaċt, -a, *f.*, a token.
coṁlainn, *gen.* of coṁlann, *m.*, a match in fighting.
coṁlíonaim, *v. tr.*, I fulfil.
coṁluadar, -air, *m.*, company, companionship.
coṁluċt, -a, *m.*, a party, a household.
coṁ-ṁolaḋ, -lta, *m.*, congratulation.
coṁnuiġim, *v. intr.*, I dwell, I stay, I rest.
comórtas, -ais, *m.*, competition, comparing.
coṁrac, -aic, *m.*, a combat.
conáċ, prosperity ; a ċonáċ sin ort, I congratulate you on it.
córaċ, *adj.*, just, suitable,
corṫa, *part. adj.*, tired, done.
corn, -uirn, *m.*, a cup, a goblet.
cosgarṫa, *part. adj.*, destroying ; aimsir ċos. na fola, time of blood spilling ; lá ċosgarṫa an tsneaċta, the day the snow is melting.
coṫuiġim, *v. intr.*, and *tr.*, I dwell, I inhabit, I support.

craoiseaċ, -iġe, *f.*, a javelin.
créaċt, -a, *f.*, a wound.
criostal, -ail, *m.*, crystal.
cróḋaċt, -ta, *f.*, bravery.
crógánta, *adj.*, valorous.
Croimlinn, a place oftened mentioned in Fiannaiḋeaċt, where Fionn had twelve houses and twelve fires in each house, round each of which 104 persons could sit. Cr. na séad is spoken of as the place Oisín was reared.
cromaim, *v.*, I bend, I stoop.
cruaḋaċ, -aiġ, *m.*, steel.
cruaḋas, -ais, *m.*, hardihood, bravery.
cruaḋóg, -óige, *f.*, urgency.
cruṫ, -oṫa, *m.*, appearance, form.
cruṫuiġim, *v.*, I prove.
cuartuiġim, *v. tr.*, I search.
cuideaċt, company ; in phrase i gcuideaċt, together.
cuideaċtain, *dat.* of cuideaċta, *f.*, company.
culaiḋ, *gen. id. f.*, suit, attire.
cúlráideaċ, *adj.*, private.
cuṁa, also cuṁaiḋ, *gen.* cuṁaiḋe, *f.*, grief.
cuṁaċt -ta, *f.*, power.
cuṁarṫa, *adj.*, fragrant.
cumas, -ais, *m.*, power.
cunús, -úis, *m.*, small pieces, refuse.

D

dáiṁ, -e, *f.*, relationship, connection.
daingniġim, *v.*, I fasten, I make firm.
dair, *gen.* darach, *f.*, the oak.
dána, *adj.*, bold.
ḋáréag, twelve (persons).
deaġ, *adj.* (always prefixed to noun, etc.), good, well.
deaġ-ṁaisiġim, *v.*, I adorn or beautify.
dealḃ 7 déanaṁ, in spoken usage deilḃ 7 déanaṁ, figure and general appearance.
dealruiġim, *v.*, I shine.
dealraḋ, *m.*, radiance.
dealuiġim, *v.*, I separate, I distinguish.
dealuġaḋ, -uiġṫe, *m.*, separation, distinction.
déiḋeanaċ, *adj.*, the very last.
deireannaċ, *adj.*, late, last.
deireannas, -ais, *m.*, lateness, nightfall.
deis, -e, *f.*, an advantage.
deoraiḋe, *m.*, a sympathiser, an exile.
diaṁair, *adj.*, mysterious.
dian, *adj.*, exact, severe, persevering.

dís, -e, *f.*, two persons or things.
díṫ céille, *m.*, folly,; díṫ mór céille, great folly.
díṫ suain, *m.*, want of sleep.
diúltuiġim, *v.*, *tr.* and *intr.*, I refuse.
dliġe, *m.*, *pl.* dliġṫe, a law.
dóiġ, -e, *f.*, a probability, a certainty ; mar ḋóiġ ḋe=mar ḋ'eaḋ, as it were.
dólásaċ, *adj.*, sorrowful.
donas, -is, *m.*, ineffectiveness, misfortune.
dorċadas, -ais, *m.*, darkness.
dorn-ċúl, *m.*, the hilt of a sword.
dos, -uis, *m.*, a trumpet.
do-smaointe, *adj.*, inexplicable.
draoiḋeaċt, -ta, *f.*, enchantment, sorcery.
dreige, *f.*, a meteor.
dreóillín, *m.*, a wren.
druidim, *v.*, I close, to move close to.
druim, *f.*, ornamentation, also druime.
dual, -ail, *m.*, a lock of hair.
dualaim, *v.*, I engrave.
duḃaċan, -ain, *m.*, a blackening, darkening.
dúiseaċt, -ta, *f.*, awakening ; i n-a ḋúiseaċt, awake.
dúisiġim, *v.*, I awaken.
dúṫraċt, -ta, *f.*, attention.

E

eaċ, *gen.* eiċ, *m.*, a steed, *pl.* eiċ, *collective pl.* eaċraiḋ.
Eadáinn, -nne, *f.*, Italy. (Local form of Eadáil, Iodáil.)
éagcaoinim, *v.*, I lament.
éagsaṁail, *adj.*, variegated, wonderful, peculiar.
éalóḋ, *m.*, eloping, ' to steal on,' to go away unobserved.
éaluiġim, *v.*, I come, or go away unobserved.
earball, -aill, *m.*, a tail.
easaontas, -ais, *m.*, disagreement.
easnaḋ (or easnaṁ), *m.*, a want.
éide pláta, *m.*, a coat of mail.
éifeaċt, -ta, *f.*, power, effectiveness.
éifeaċtaċ, -aiġe, *a.*, powerful ; éifeaċtaċ saoġail, remarkably powerful. This usage, the *gen.* of saoġal after an adj., is common.
éigcéill, *adj.*, wild ; beiṫiḋiġ éigcéill, wild beasts.
éiliġim, *v.*, I ask, I demand.
éin-ḟir, *gen.* of éin-ḟear, one man ; coṁrac éin-ḟir, single combat.
éiric, -e, *f.*, recompense, *old gen.* éarca.
éiriġim, *v. intr.*, I rise ; go n-éiriġiḋ do ḃeannaċt leis, may your blessing ' thrive with him.'

F

fáġaltas, -is, *m.*, a possession.
fáil, *f.*=fáinne, a ring.
Fáil, Críoċ Fáil, Ireland; feara Fáil, the people of Ireland, the public. [The latter is frequent in *Don.* also.]
faillíġe, *f.*, neglect.
fáirnéis, *gen. id.*, tidings, account, history.
fáirnéis, -e, *f.*, a history.
faiṫċe, *f.*, a plain.
fáiteall, -ill, *m.*, providing, pursuing game.
falsaċt, -ta, *f.*, treachery.
faluiġim, *v.*, I cover.
fasduiġim, *v.*, I seize.
fá ṫrí, *adv.*, thrice; de'n ór fá ṫrí, of the purest gold, *i.e.*, gold which has been thrice smelted.
féaċaint, *f.*, a look, looking.
feall, *gen.* feille, *m.* in *nom.*, *f.*, in *gen.*, deceit, treachery; *cf.* talaṁ which is *m.* in *nom.*, *f.* and *m.* in *gen.*
fealltaċ, *adj.*, treacherous.
fearaḋ, showering; fearaḋ na fíor-ḟáilte, a hearty welcome.
feasaċ, *a.*, aware of; ní feasaċ dom, I do not know; ní feasaċ mé air, I am not aware of it.
feilim, *v. intr.*, I suit, I fit.
feillḃeart, -eirt, *m.*, treachery.
feiṫim, *v. intr.*, I wait (used with le and ar).
féiteaṁ, *m.*, waiting.
fiaḋnais, -se, *f.* in phrase; i ḃfiaḋnais, in the presence of.
fiafruiġim, *v. intr.*, I ask, I inquire.
fillim, *v.*, I return; filleaḋ aḃaile dóiḃ, on their return home.
fíoċṁar, *adj.*, fierce.
fiodán, -áin, *m.*, a telescope.
fíor-laoċra, *m.*, warriors.
flaiṫ, -aṫa, *m.*, and *f.*, a prince, dominion, *see* foirleaṫanas.
fleaḋ, -iḋe, *f.*, a feast.
fóiriġim, *v.*, I give relief to.
fóiriġin, -ġne, *f.*, relief.
foirleaṫan, *adj.*, general; cuireaḋ foirleaṫan, a general invitation.
foirleaṫanas, -ais, *m.*, general dominion.
fóirneart, -irt, *m.*, oppression.
fóġnaim, *v. intr.*, I give service to, I render homage to, I prove serviceable to.
fóġnaṁ, in the phrase, ar fóġnaṁ, worthy.
fonn, -uinn, *m.*, inclination, willingness.
fonóid, -óide, *f.*, jesting, quizzing.
forránaċ, -aiġ, *m.*, a young strong man; siḋe forránaċ sanntaċ, a headlong dash.
fó ṫrí, *vid.* fá ṫrí.
fuasgruiġim, *v. tr.*, I notify.

fuaruiġim, *v. intr.*, I cool.
fuasgluiġim, *v.*, *tr.*, I redeem.
fuasgailt, *part. n.*, release.
fras, -sa, *m.*, a shower.
fréaṁ, -éiṁe, *f.*, a root.
fríṫeaḋ, *past auton.* (*pass.*) form of fáiġim, I get.
fuiġeall, -ill, *m.*, a remnant.
fuireasbuiḋ, in phrase dá ḟuireasbuiḋ, without him ; dá fuireas-buiḋ, without her.
fuiriġ, wait ; fuiriġ ort, wait a while.

G

gaḃaim, *v. intr.*, I go ; *v. tr.*, I seize.
gáḃaḋ (gáḃ), *m.*, danger.
gaiṁṫeaċ, *adj.*, biting, venomous.
gainne, *f.*, scarcity.
gáir, -e, *f.*, a shout, *pl.* gárta ; gáir ṁaoiḋte, a shout of victory.
gall-ċnó, *m.*, walnut.
gaol, -il, *m.*, relationship.
gárda, *f.*, a guard, also *m.*
gaṫ, *m.*, a lance, sting ; *pl.* gaeṫe, gaṫanna.
gealaim, *v. intr.*, I shine.
geallaim, *v. tr.*, I promise.
gealltuiġeaċt, -ta, *f.*, infatuation.
geanaṁlaċt, -ta, *f.*, amiability, integrity.
géar-ċneasdaċt, -ta, *f.*, scrupulous honesty.
geasa, *pl.* of geis, *f.*, an obligation, principles.
géiḃeann, -inn, *m.*, prison ; i ngéiḃeann, in captivity.
géillim, *v. intr.*, I submit, I give in.
géilleaḋ, *part. n.*, *m.*, submission.
glaoiḋ, -e, *f.*, a shout, a call.
glas-ṁuir, -ara, *f.*, the sea.
gluaisim, *v. intr.*, I go, I march.
gnaoi, *m.*, countenance, affection.
gnáṫaċ, *adj.*, customary.
goillim, *v. intr.*, I 'prey' on, I affect.
greamuiġim, *v. tr.* and *intr.*, I join on to, I stick.
greamuiġṫe, *p.*, stuck.
greanaim, *v. tr.*, I carve.
greanta, *p. part.*, carved.
guais, -e, *f.*, danger ; i nguais, in danger ; as guais, out of danger.
gusṁar, *adj.*, clever, smart.

I

iallaċ a ċur air, to compel.
iargcúl, *adj.*, retired, desert.
imioll, -ill, *m.*, the border.

inniḋe, *f.*, trouble of mind, uneasiness.
imṫeaċt, -ta, m., going, departure.
íocṡláinte, *f.*, a balsam. a panacea.
íoḋlacaim, *v. tr.*, I escort, I accompany.
iolḃuaḋaċ, *adj.*, having many powers.
ionḃa, *m.*, time, leisure, pron. onaṁ.
ionnsuiġim, *v. tr.* I face, I attack, I turn towards.

L

laġduiġim, *v. tr.*, I lessen.
láṁ, -ṁe, *f.*, a hand ; i láiṁ, captured ; ḋe láiṁ, with (their) hands ; i láiṁ le luaiṫ, as quick as possible (*lit.*, hand in hand, with quickness.)
láiṁ-éaċtaċ, *adj.*, mighty-handed.
lánaṁain, -ṁna, *f.*, a married couple.
lán-ṡoillseaċ, *adj.*, shining brightly ; also lán-tsoillseaċ.
laoi or laoiḋ, -iḋe, *f.*, a lay.
láṫair, -ṫreaċ, *f.*, place, presence ; nílmuid i ḃfad ar láṫair, we are not far off.
leaḃar meaḃránaiġ, a register.
leaca, *gen. id.*, *pl.*, -iḋe, *f.*, the lower part of the cheek.
leaċt, -a, *f.*, a tomb, a monument, a pile of stones ; is truaġ liom gur ṫóig mé a leaċt, an euphemistic way of saying 'I am sorry to have killed him.'
leanaṁaint, -aṁna, *f.*, following.
léargus, -is, *m.*, view, sight.
leaṫ-ṡuim, I heed, half-heed.
leigim, I give forth, leigeadar naoi ngárṫa cuṁa, they uttered nine shouts of sorrow ; leig ḋó, desist from it.
leirg, -e, *pl.* learga, *gen.* also leargan, a slope, a mountain side.
leiṫriḋ, ḋo leiṫriḋ, aside.
leiṫ-sgéal, -éil, *m.*, an excuse.
liaiġ, *m.*, a physician.
líoṁṫa, *adj.*, polished.
loċ gCarmain, Wexford.
loċ 'c Oirb, Lake of the son of Orb (Orbsen), L. Corrib.
loinnir, -e, *f.*, radiance, brightness.
lonnraċ, *adj.*, shining.
luaċ saoṫair, *m.*, a reward.
luan, -in, *m.*, the end, the day of judgment ; lá an luain, the last day.
luaṫad, -id, *m.*, vigour, strength.
Luġnas, -ais, *m.*, August, Lammas
luingis, *a coll. n.*, ships, *pl.* luingseaċa.
lúireaċ, -iġe, *f.*, armour.
lúṫ, *a.*, strong, vigorous.
luṫġáir, -e, *f.*, gladness, rejoicing.
lúṫṁar, *a.*, strong, powerful.

m

macánta, *a.*, mild, meek.
maidir le, *prep.*, as regards, as to.
maighdean, -dne, *f.*, a maiden.
maise, *f.*, beauty.
maiseach, *adj.*, beautiful.
maithe, *coll. n.*, chieftains.
malairt, *f.*, an exchange, another (when preceded by *poss. pron.*) —malairt.

Maol, -e, Sruth na Maoile Mairbhe, the sea between Ireland and Scotland.

maoth-shról, -óil, *m.*, soft satin.
mar dhóigh de, *adv.*, as it were, forsooth.
meabhair, -bhrach, *f.*, perception, intelligence.
meabhránach, -aigh, *m.*, a memorandum.
meadhachan, -ain, *m.*, a weight.
meallaim, *v. tr.*, I deceive.
meallthach, *adj.*, deceptive, deceitful.
meanmain, -mna, *f.*, the mind.
meanmnach, *adj.*, spirited.
meargánta, *adj.*, fierce, angry, cross.
mear-lúthmhar, *adj.*, quick and sprightly.
meath, *f.*, -a, decay.
meathtacht, -a, *f.*, cowardice, weakness.
meidhreach, *adj.*, merry.
méin, -e, *f.*, mien, deportment.
mereach=muna mbeadh, *adv.*, but for, were it not for.
milleán, -áin, *m.*, blame.
milltеach, *adj.*, destructive, terrible.
mithid, *indec.*, time, high time, late enough.
móide, *f.*, a vow.
mór-mhuinighneach, *adj.*, having high hopes.
mór-uaisle, *pl.*, the nobility.
mór-uaisleacht, *f.*, nobility.
múchaim, *v. tr.*, I quench.
músglaighim, *v. intr.*, I awaken.

n

námhaid, -ad, *m.* and *f.*, an enemy.
néamhainn, -nach, *f.*, a pearl. [Also néamhann, *m.*, *gen.* -ainn.]
neartuighim, *v. tr.* and *intr.*, I strengthen.
neartughadh, -uighthe, *m. part.*, accompanying.
neóin, -óna, f., evening, a late hour.

o

obadh, *m.*, a refusal ; also *verb* obaim, I refuse.
ócáid, -de, *f.*, an occasion.

ogam-ċraoḃ, a kind of cryptic writing used by the ancient Irish, Ogham.
óglaċ, -aiġ, *m.*, a young man, a hero.
oileaṁain, -na, *f.*, nurture, bringing up.
oilim, *v. tr.*, I nourish, I rear.
óirġréas, -éis, *m.*, gold embroidery.
ollṁaoin, -e, also -eaċ, great riches.
ómbra, *m.*, amber ; also eombra.
orduiġim, *v. tr.*, I order.
orduġaḋ, -uiġṫe, *m.*, an order.

P

preab, -eibe, *f.*, a start, a throb.
príoṁ-ċaṫair, -aṫraċ, *f.*, a chief city.
pósaḋ, -sta, *m.*, act of marrying.

R

radarc, -airc, *m.*, sight of the eyes.
ráiḋte, the phrase "i ráiḋte is" is another way of saying "faoi ráḋ is" since, because.
réabaim, *v. tr.*, I rend, I tear.
réim, -e, *f.*, progress.
riaġaltas, -ais, *m.*, government.
ríoġaċt, -ta, *f.*, a kingdom.
ríoġan, -aine, -ġna, *f.*, a queen, a princess.
ríoġḋa, *adj.*, kingly.
ríoġ-ġaisgiḋeaċ, -iġ, *m.*, a princely hero.
rosg, -uisg, *m.*, sight.
ruaṫar, -air, *m.*, a rush, a dash.

S

saiġeaḋ, -iḋ, *m.*, an arrow, also an arrow-head.
saiġneas, -is, *m.*, discourse.
saileog, -óige, *f.*, a willow.
sáṁ, *adj.*, calm, mild.
sáinn, -e, *f.*, a corner, a fix.
saṁail, -ṁla, *f.*, a match for, a parallel.
saṁaltán, -áin, *m.*, an emblem.
sanntaċ, *adj.*, eager, covetous.
sanntuiġim, *v. tr.*, I desire, I covet.
saoġalta, *adj.*, earthly.
saor-ċearda, *m.*, a craftsman.
sáruiġim, *v. tr.*, I outdo, I weary.
sáruiġṫe, *adj.*, exhausted, done up.
sáṫaḋ, -áiḋte, *m.*, a thrust.

seafóid, -óide, *f.*, nonsense.
seanċaiḋe, *m.*, a story-teller, a genealogist.
sean-nósa, *pl.*, antiquated customs, ancient customs.
seilg, -e, *f.*, a chase, an excursion.
séiṁ, *adj.*, mild.
seinnim, *v. tr.*, I play (a musical instrument) ; ag seinm ċeóil, playing music.
siamsaṁail, -ṁla, *adj.*, mirthful.
síḋe-ḃean, -ṁná, *f.*, a fairy woman.
sioḃrán, -áin, *m.*, a rushing noise.
siúnta, *m.*, a split, a joint ; *pl.* -taí.
sgafánta, *a.*, active, quick.
sgannruiġim, *v. tr.*, I frighten, *v. noun* sgannraḋ, *gen.* sgannarṫa, fright.
sgaraċa, *pl.*, joints.
sgáraoid, -e, *f.*, a table-cloth.
sgaoiṫ, -e, *f.*, a swarm.
sgáṫ, -ṫa, *m.*, a shadow ; ar sgáṫ, for the sake of.
sgéala, *pl.*, tidings, greetings.
sgéalaiḋe, *m.*, a story-teller.
sgéalaiḋeaċt, -ta, *f.*, story-telling.
sgiaṫ, -éiṫe, *f.*, a shield.
sgíṫ, -e, *f.*, rest.
sgoiltim, *v. tr.*, I split.
sguan, *m.*, a tale ; sgéal nó sguan, 'tale or tidings.'
sléaċt, -ta, *m.* and *f.*, destruction, slaughter.
sleaṁain, *adj.*, slippery, 'slim.'
soillse, *f.*, brightness.
soillsiuġaḋ, -iġṫe, *m.*, shining.
soineanntaċt, -ta, *f.*, good-heartedness, cheerfulness.
so-ṁeanmnaċ, *adj.*, cheerful, good-humoured.
spéarṫa, the heavens ; *pl.* of spéir.
spéir-ḃean, -ṁná, *f.*, a beautiful woman.
sruaċan, 'cur s. ar an saoġal' (*recte* suiḋeaċan), discussing current topics.
srian, -ain, *m.*, a bridle, ; also *fem.*
staiḋéar, -éir, *m.*, steadiness.
steallaim, *v. tr.*, I dash.
stiallaim, *v. tr.*, I tear into strips.
suaḋ, -aiḋ, *m.*, a learned man. (Properly *gen. pl.* of saoi.)
suaiṁneas, -is, *m.*, quietness, tranquillity.
suaiṁniġim, *v. intr.*, I become quiet.
suḃaċ, *adj.*, cheerful.
suḃáilce, *f.*, virtue, comfort, cheeriness.
súgraḋ, -úgarṫa, *m.*, fun.
suiḋeaċan, -ain, *m.*, sitting ; i suiḋeaċan, in ambush. [It occurs also in the form sruaċan, *i.e.*, sruiḋeaċan, with adventitious r, as is frequent in the spoken tongue in many words ; see sruaċan.]

T

ṫaġraim, *v. tr.*, I draw down, I dispute.
tagarṫa, *part.*, disputing, initiating.
taiṫniġim, *v. intr.*, I please, I am agreeable to.
taoiseaċ, -iġ, *m.*, a leader.
tasbánaḋ, -ainte, *m.*, an exhibition.
teaċtaire, *m.*, a messenger.
teaċtaireaċt, -ta, *f.*, a message.
teaġlaċ, -aiġ, *m.*, a hearth, a household.
teangṁáil, -ála, *f.*, an encounter.
teasdas, -is, *m.*, character.
teiṁeal, *m.*, a darkening, an eclipse.
tláiṫ, *adj.*, weak, pliant, smooth.
togruiġim, *v. intr.*, I like, I wish.
toileaṁail, -ṁla, *adj.*, willing.
toirċim suain, a deep sleep; toirċim pron. toirṫim.
toirt, -e, *f.*, a bulk.
tormán, -áin, *m.*, noise, murmur.
traoċaim, *v. tr.*, I exhaust, I dry up.
traoċta, exhausted, shrunken.
treáinneaċ, *adj.*, feeble, delicate.
treascairt, -arṫa, *f.*, *part.*, overthrowing.
tréarṫa, *m.*, qualifications, accomplishments.
treise, *f.*, victory, success, power.
treoruġaḋ, -uiġṫe, *m.*, direction, guidance.
tuairisg, *m.* and *f.*, tidings, account.

U

uaṫḃásaċ, *adj.*, terrible.
uġaċta, *gen.* of uġaċt, *f.*, a will; also uġaċta in *nom.*
uġdar, -air, *m.*, an author.
uaiṁ, -e, *f.*, a cave, often *pron.* uainn.
uireasḃaċ, *adj.*, wanting, short.
ullġárdas, -ais, *m.*, great joy.
uṁa, *m.*, copper, also uṁaiḋe.
uṁluiġim, *v. intr.*, I make obeisance to.
urraim, -ama, *f.*, homage, respect.

AGUISÍN.

---

aos seanmna, 50, 14, properly aos seanma, musicians.

ceárd=cearn, quarter, point of the compass, direction.

cinnte, failed ; go raiḃ sé c. orṫa, that they had failed.

córta=cóir, right, power, just.

d'oile, well, however.

gaṫ-bolg, a kind of dart ; *lit.*, belly-dart.

greannta, 42, y : read greanta as in foclóir.

maraon leoḃṫa, along with them.

teaċtṁar, handsome, good-looking.

Clóḃuaileaḋ an leaḃar so

ag

Cló-oifig Uí Ṁaṫġaṁna,

Áṫ-Cliaṫ.

